

Språkbehovet i det privata näringslivet

De senaste rapporterna från ÅSUB

2013:1	Konjunkturläget våren 2013
2013:2	Utvärderarnas rapport 2012. Landsbygdsutvecklingsprogram för landskapet Åland perioden 2007-2013
2013:3	Arbetsmarknadsbarometern 2013
2013:4	Utbildningsbehov och arbetsmarknad 2025
2014:1	Turismens samhällsekonomiska betydelse för Åland 2013
2014:2	Konjunkturläget våren 2014
2014:3	Utvärderarnas årsrapport 2013 LBU 2007-2013
2014:4	Finansieringen av kommunernas socialtjänst
2014:5	Arbetsmarknadsbarometern 2014
2014:6	Ålänningars kultur- och fritidsvanor
2014:7	Ekonomisk utsatthet i barnfamiljer
2014:8	Förhandsutvärderingen av Ålands europeiska strukturfondsprogram 2014-2020
2014:9	Att leva och bo som inflyttad på Åland. Utmordiska erfarenheter av åländskt samhällsliv
2015:1	Konjunkturläget våren 2015
2015:2	Ekonomisk utsatthet och social trygghet 2012
2015:3	Arbetsmarknadsbarometern 2015
2015:4	Framtida finansiella relationer mellan Åland och Finland
2015:5	Ålänningar och miljön
2015:6	Medborgarundersökning: Mariehamn hösten 2015
2016:1	Med en fot i arbetslivet. Högscolepraktik på Åland 1997-2014
2016:2	Konjunkturläget våren 2016
2016:3	Arbetsmarknadsbarometern 2016
2016:4	Kollektivtrafiken i Mariehamn
2016:5	Slututvärdering av Landsbygdsutvecklingsprogrammet för landskapet Åland 2007–2013

Förord

I denna rapport presenteras resultatet av en studie om språklig kompetens inom det privata näringslivet på Åland. ÅSUB har genomfört undersökningen på uppdrag av Ålands landskapsregering efter rekommendation av landskapsregeringens referensgrupp för språkärenden, språkrådet.

Åland är ett enspråkigt svenskt landskap i det tvåspråkiga Finland. Företagens handel och övriga aktiviteter på den finska fastlandsmarknaden gör att språkfrågan ständigt är närvarande inom många åländska företag. Därtill är det åländska näringslivet med sina många internationella kontakter en del av de allt mer globaliserade produkt-, arbets- och kapitalmarknaderna.

Huvudsyftet med studien har varit att ta reda på hurdana utmaningar och behov de åländska företagen har angående språkkunskaper i arbetslivet. Finns det tillgång till för verksamheten nödvändiga språkkunskaper? Har kompetensbehoven gällande språk förändrats under de senaste åren? Kan företagen klara verksamheten på svenska?

Studien grundar sig på en enkät riktad till ett stort urval företag på Åland. Urvalet representerar över hälften av den privata arbetsmarknaden på Åland. Dessutom ordnades två gruppdiskussionstillfällen med företrädare för ett dussintal företag från olika branscher. Gruppdiskussionerna bidrog till utformningen av formuläret så att de perspektiv på språkfrågan som är aktuella för företagen kunde innefattas i uppsättningen av enkätfrågor.

Diskussionerna gav också en bra grund för kartläggningen av dagssituationen när det gäller språket i näringslivet. ÅSUB vill här passa på att rikta ett stort tack till alla näringslivsrepresentanter som deltagit i gruppdiskussionerna samt till alla dem som tagit sig tid att besvara enkäten. Utan dessa

insatser hade det inte varit möjligt att fullfölja studien.

Undersökningen har genomförts som ett teamarbete inom ÅSUB. Huvudansvaret för planeringen av hela undersökningen har forskningschef *Jouko Kinnunen* haft. Jouko Kinnunen har också tillsammans med utredare *Johan Flink* planerat och genomfört gruppdiskussionerna. Johan Flink har därtill skrivit avsnittet om erfarenheterna från gruppdiskussionerna i rapporten. Högskolepraktikant *Tony Miiros* har bidragit med analyser av företagsdata och kombinerat data med enkätresultaten. Utredare *Richard Palmer* har strukturerat hela undersökningsmaterialet samt analyserat enkätdata. Richard Palmer är också huvudförfattare till föreliggande rapport

Mariehamn i september 2016

Katarina Fellman
Direktör

Innehåll

Förord	3
Innehåll	4
Figurförteckning.....	6
Tabellförteckning	7
1. Sammanfattning	9
2. Introduktion	12
2.1 Syfte och bakgrund.....	12
2.2 Metod omfattning och genomförande	12
2.3 Tidtabell och rapportering	12
2.4 Kategorisering av företagen	13
3. Lärdomar från fokusgruppsdiskussionerna	15
3.1 Introduktion	15
3.2 En förändrad språksituation?	15
3.3 Olika uppgifter, olika krav	17
3.4 Underlätta för inflyttade	17
4. Språkbehovet i företagens olika verksamhetsområden	20
4.1 Inledning.....	20
4.2 Ledningsarbete.....	20
4.3 Specialistarbete.....	21
4.4 Försäljning och marknadsföring	22
4.5 Löpande produktionsarbete.....	23
4.6 Tekniskt stöd	24
4.7 Administration.....	24
4.8 Myndighetskontakter.....	25
5. Språkbehov och företagens tillväxt.....	27
5.1 Finska.....	27
5.2 Engelska.....	28
6. Förändringar i behovet av språk under senare år	30
6.1 Inledning.....	30
6.2 Språkbehovets utveckling i det privata näringslivet som helhet.....	30
7. Personalens språkkunskaper och företagens behov	32
7.1 Kunskaperna i svenska	32
7.2 Kunskaperna i finska.....	32
7.3 Kunskaperna i engelska	33
7.4 Kunskaperna i övriga språk	34

8. Konsekvenser av brister i personalens språkkunskaper.....	35
8.1 Inledning.....	35
8.2 Analys – hela näringslivet	35
9. Service och tillgänglighet på svenska.....	36
10. Språkkunskaper som meriteringsfaktor	37
11. Företagen och kundernas språk	38
12. Språkrelaterade åtgärder	39
Referenser	41
Bilaga 1: Faktorianalys av språkbehov och tillväxt	42
Bilaga 2: Enkäten	44

Figurförteckning

Figur 1. Förekomsten av export- och importverksamhet hos urvalsföretagen efter bransch. Procent av företagen i respektive bransch	14
Figur 2. Språkbehovens nivå och relevans för ledningsarbete	21
Figur 3. Språkbehovens nivå och relevans för specialistarbete	22
Figur 4. Språkbehovens nivå och relevans för försäljning och marknadsföring	23
Figur 5. Språkbehovens nivå och relevans för löpande produktionsarbete	23
Figur 6. Behovet av språk och deras relevans för tekniskt stöd	24
Figur 7. Språkbehovens nivå och relevans för företagens administration	25
Figur 8. Språkbehovens nivå och relevans för företagens myndighetskontakter	26
Figur 9. Företagens omsättningstillväxt 2008-2014 (procent) efter deras behov av finska	27
Figur 10. Omsättningstillväxt 2008-2014 och brister i finskakunskaper	28
Figur 11. Företagens omsättningstillväxt 2008-2014 (procent) efter deras behov av engelska	28
Figur 12. Omsättningstillväxt 2008-2014 och brister i engelskakunskaper	29
Figur 13. Har behoven av finska och engelska ökat i det privata näringslivet under de senaste 8–10 åren? Medeltal, skala 0–100. Positiva tal = ökat, negativa = minskat.	30
Figur 14. Företagens bedömning av kunskaperna i svenska, efter verksamhetsområde. Oviktat (procent).	32
Figur 15. Det privata näringslivets bedömning av kunskaperna i svenska, efter verksamhetsområde. Viktat (procent)	32
Figur 16. Företagens bedömning av kunskaperna i finska, efter verksamhetsområde. Oviktat (procent).	33
Figur 17. Det privata näringslivets bedömning av kunskaperna i finska, efter verksamhetsområde. Viktat (procent)	33
Figur 18. Företagens bedömning av kunskaperna i engelska, efter verksamhetsområde. Oviktat (procent).	33
Figur 19. Kunskaperna i engelska och privata näringslivets behov, efter verksamhetsområde. (Viktat, procent)	34
Figur 20. Företagens bedömning av kunskaperna i övriga språk, efter verksamhetsområde. Oviktat (procent).	34
Figur 21. Kunskaperna i övriga språk och privata näringslivets behov, efter verksamhetsområde. Viktat (procent)	34
Figur 22. Konsekvenser av brister i personalens språkkunskaper. Procent av privata näringslivet respektive av företagen.	35
Figur 23. Bristande service och tillgänglighet på svenska. Procent av privata näringslivet respektive av företagen	36
Figur 24. Företagens värdering av språken som meriteringsfaktor vid rekrytering. Skala 1-5	37
Figur 25. På vilket sätt har ni tillgängliggjort era produkter och tjänster på kundens språk? Procent av privata näringslivet respektive av företagen	38
Figur 26. De viktigaste språkrelaterade åtgärderna för att underlätta företagets verksamhet	40

Tabellförteckning

Tabell 1. Företagens storlekskategorier, antal personer	13
Tabell 2. Företagens internationella verksamhet	13
Tabell 3. Internationell verksamhet, storleksklass	13
Tabell 4. Behovet av svenska, engelska och finska för ledningsarbete. Medeltal, skala 1-5*	21
Tabell 5. Behovet av svenska, engelska och finska för specialistarbete. Medeltal, skala 1-5*	22
Tabell 6. Behovet av svenska, engelska och finska för försäljning och marknadsföring. Medeltal, skala 1-5*	23
Tabell 7. Behovet av svenska, engelska och finska vid löpande produktionsarbete. Medeltal, skala 1-5*	24
Tabell 8. Behovet av svenska, engelska och finska för tekniskt stöd. Medeltal, skala 1-5*	24
Tabell 9. Behovet av svenska, engelska och finska för administration. Medeltal, skala 1-5*	25
Tabell 10. Behovet av svenska, engelska och finska för myndighetskontakter. Medeltal, skala 1-5*	26
Tabell 11. De viktigaste språkrelaterade åtgärderna för att underlätta företagens verksamhet i rangordning (oviktade resultat inom parentes).	39
Tabell 12. Output av faktoranalys av företagens behov av språk och deras omsättnings- och rörelsevinstillväxt (<i>Component Score Coefficient Matrix*</i> , skala -1,0 till +1,0)	42

1. Sammanfattning

Denna utredning har gjorts på uppdrag av Ålands landskapsregering på rekommendation av dess referensgrupp i språkärenden, språkrådet, och bygger på en enkätundersökning om språklig kompetens inom det privata näringslivet.

Syftet med undersökningen är ta reda på hurdana utmaningar och behov de åländska företagen har angående språkkunskaper i arbetslivet. Finns det tillgång till för verksamheten nödvändiga språkkunskaper? Har kompetensbehoven gällande språk förändrats under de senaste åren? Kan man klara verksamheten (enbart) på svenska?

Undersökningen bygger i första hand på svaren på en enkät riktad till ett representativt urval företag, 339 till antalet och motsvarande drygt 50 procent av de sysselsatta i det privata näringslivet. Av dessa företag svarade 236, vilket gav en svarsprocent på 70 procent.

Enkätfrågorna förbereddes genom två fokusgruppsmöten, med företrädare för ett dussintal företag från olika branscher. Data från enkäten kombinerades i vissa fall med omställningstillväxt och liknande.

Undersökningen analyserade de flesta data genom att vikta svaren efter företagets storlek, för att få fram vilka andelar av näringslivet svarat si eller så. Sedan kompletterades dessa analyser med oviktade sådana där alla företag oavsett storlek vägde lika mycket (då talar vi om "andel av företagen").

Delresultaten av undersökningen kan sägas vara tydliga, men sammantagna också motsägelsefulla. I många fall är tolkningarna av resultaten öppna.

Vi frågade inledningsvis *hur kvalificerade språkkunskaper som företagen säger sig behöva på*

sina olika verksamhetsområden.

Två begrepp är centrala i vår analys av språkbehovet. Behovets *nivå* motsvarar den genomsnittliga kvaliteten på språkkunskaperna som efterfrågas medan *relevans* motsvarar språkbehovets utbredning i näringslivet respektive företagen uttryckt som andelen (i procent) för vilka behovet av ett visst språk är relevant.

Svenskan var förstås det klart mest relevanta språket och kravet på närmast flytande kunskaper krävs inom de flesta områdena, mest inom myndighetskontakter, medan man tydligen ger ett visst avkall på kunskaperna när det gäller personal inom löpande produktion.

Både engelska och finska språken visade sig vara i hög grad relevanta för en stor majoritet av företagen.

Vi fann att engelskan genomgående ansågs vara mer relevant än finskan för företagens på Åland verkamma personal. Detta gällde för alla verksamheter förutom kontakter med myndigheterna.

Nivån på behovet av engelska visade sig ligga något högre än behovet av finska, men behovet var ändå rätt modest. Inom de flesta verksamhetsområdena låg behovet av engelska över "kan göra sig förstådd i både tal och skrift" men under "goda kunskaper". Likformighet mellan såväl språkbehovens relevans och nivå mellan de olika verksamhetsområdena var slående.

Vi undersökte även förändringen i kunskapsbehoven under de senaste 8-10 åren och fann att behovet av såväl engelska som finska genomgående ökat. *Behovet av engelska har ökat mer än behovet av finska på alla områden, förutom gällande myndighetskontakter.*

Hur väl motsvarar språkkunskaperna i företagen deras behov? Bristerna i kunskaper i svenska språket inom företagens olika verksamhetsområden visade sig vara förhållan-

devis små. För hälften av företagen och inom de flesta av deras verksamhetsområden motsvarade språkkunskaperna i finska behovet väl. Allmänt sett är man betydligt mer nöjd med personalens kunskaper i engelska; på de flesta områden anger endast en fjärdedel av företagen att de ser brister i dessa. Inte förvånande angav företagen att de största bristerna i språkkunskaper rör andra språk än svenska, finska och engelska. Enkätunderlaget gav dock inte tillräckligt för att se närmare på vilka språk det handlade om.

De vanligaste följderna av bristerna i personalens språkkunskaper visade sig vara missförstånd hos kunden, problem med myndigheter, svårigheter med vidareutbildning och sämre produkt- och servicekvalitet.

Brister i språkkunskaperna påverkar även den direkta kontakten med kunderna hos en stor del av det privata näringslivet.

Anmärkningsvärt är att nära en tredjedel av näringslivet angav lägre produktivitet som en följd av bristande språkkunskaper hos personalen. Det är svårt att inte se det som ett erkännande av språkkunskapernas betydelse och – möjligtvis även av svårigheter att rekrytera personal med rätt kompetens.

Vi analyserade även närmare de specifika problem som är förbundna med svenska språket på Åland och i det åländska näringslivet. Ålands särställning som enspråkigt svenskt autonomt landskap inom det tvåspråkiga Finland ger språkfrågan en speciell karaktär. Tillsammans med globaliseringens krav på ökad språkkompetens som en andra dimension har detta lett till en mångfacetterad språkproblematik.

En stor majoritet av företagen angav *bristande service på svenska hos finska företag som problematisk*. En nära lika stor andel av det privata näringslivet noterade även *bristande service på svenska hos finska myndigheter som ett problem*.

Många företag såg det faktum att *branschspecifika normer inte var tillgängliga* på svenska som problematiskt.

Nära tre fjärdedelar av näringslivet (motsvarande nära hälften av företagen) ansåg det som problematiskt att förarbeten till lagstiftning ofta inte var tillgängliga på svenska. Bristen på tekniska manualer på svenska, sågs som ett problem av tre fjärdedelar av näringslivet.

Hur ser det ut med språkkunskaper som meriteringsfaktor hos er vid rekrytering? Nära 80 procent (motsvarande 60 procent av företagen) av näringslivet beaktar språkkunskaper när man anställer. Våra resultat visade inte oväntat att svenska språket värderades högt som en meriteringsfaktor av de flesta företagen.

Det visade sig att de åländska företagen sammanvägda värderar kunskaper i engelska språket högre än kunskaper i finska som meriteringsfaktor.

Engelskan angavs som en meriteringsfaktor mitt mellan "ibland" och "ofta", medan finskan låg närmast "ibland". Övriga språk angavs "sällan" vara meriteringsfaktor.

På vilket sätt tillgängliggör de åländska företagen sina produkter och tjänster på kundens språk? Åttio procent av företagen, motsvarande den viktade hälften av det privata näringslivet, angav att deras *kunder huvudsakligen var svenskspråkiga*. Det vanligaste sättet att ta hänsyn till kundens språk var att *beakta språkkunskaperna vid anställning*. Två tredjedelar av näringslivet angav att de *uppmuntrat och stött personalens egenstudier i språk, respektive översatt hemsidan till andra språk än svenska* för att nå sina kunder på deras eget språk. Andra sätt var att *översätta marknadsföringsmaterial* (63 procent) och använda *språkkunniga samarbetspartners* på den utomåländska marknaden (60 procent).

Undersökningen försökte också klargöra vilka som var de viktigaste språkrelaterade åtgärderna för att underlätta företagens verksamhet och rangordna dessa. Tretton färdiga alternativ gavs i enkäten, plus möjligheten att ange ett eget alternativ. *Bättre service på svenska hos finska myndigheter* hamnade högst upp på den önskade åtgärdslistan – långt framom nästföljande alternativ. Två tredjedelar av företagen, motsvarande nära viktade tre fjärdedelar av det privata näringslivet angav detta alternativ bland sina tre främsta.

Nästa alternativ i rangordning blev *myndighetsinformation på flera språk*. Efter det följde ett antal förslag till åtgärder relaterade till skola och utbildning, varav den första var *utökad vuxenutbildning i finska*. Det förslaget följdes tätt av *förbättrad/tidigarelagd skolundervisning i finska*.

Följande åtgärdsförslag i rangordning blev *individuellt stöd med myndighetskontakter för de inflyttade*, följt av *utökat samarbete mellan det offentliga och frivilligorganisationer för integration av de inflyttade*.

Stödsysselsättning för personer som har bristande kunskaper i svenska förespråkades av var tionde företag.

Slutligen undersökte vi om det fanns något samband mellan företagens tillväxt och deras språkbehov. Vi fann gällande finskan att de företag som haft den starkaste tillväxten verkar endast ha ett behov av att personalen ska behjälpligt förstå språket. Företag med behov av kvalificerade kunskaper i finska har haft en dålig omsättningstillväxt under perioden 2008–2014. Man kunde tänka sig att resultatet delvis följt av att företag inriktade på den finländska marknaden och som haft behov av goda eller flytande kunskaper i finska har haft en svag tillväxt under perioden. Det visade sig emellertid att det inte fanns några statistiskt signifikanta skillnader mellan företag inriktade på hemmamarknaden och de som var inriktade på handel över Ålands gränser i deras förhållande till tillväxt och

språkbehov.

Undersökningen fann att de företag som angivit att personalen hade stora brister i sina kunskaper i finska hade minskat sin omsättning med 5 procent. Men vi fann också att de företag som angett att de hade små brister i personalens kunskaper i finska hade den klart bästa omsättningstillväxten.

Vi fann också att företag med behov av mer kvalificerade kunskaper i engelska har haft en betydligt bättre omsättningstillväxt än de med behov av mer avancerade kunskaper i finska.

Vår analys av hur *rörelsevinsten* hos näringslivet utvecklats under perioden 2008–2014 understryker att utvecklingen för de företag med behov av mer kvalificerade kunskaper i finska varit mindre gynnsam än för dem som haft behov av mindre kvalificerade kunskaper.

I de fokusgruppsmöten med företagsrepresentanter som hölls i inledningen till denna undersökning framkom att internationalisering och en ständigt ökande IT-användning leder till ökade behov av engelska. Man påtalade även att det försiggår två parallella utvecklingar där ålänningars finskakunskaper försämras samtidigt som svenskakunskaperna försämras i Finland. Detta i kombination med den förbättrade engelskan tycks ha lett till att även kontakter mellan ålänningar och finskspråkiga allt oftare sker på engelska. En annan orsak till det ökande behovet av engelska var enligt fokusgruppen ett behov att enklare kunna locka till sig kompetens utifrån. Flera företag talade om att rekryteringsområdet för vissa spetskompetenser numera kan vara hela världen.

Även i affärskontakter med Finland kan det numera vara en fördel för åländska företag att använda engelska då man rekryterar för verksamhet i Finland, vilket förmodligen är ett uttryck för engelskans allt starkare ställning i finskt affärsliv.

2. Introduktion

2.1 Syfte och bakgrund

Föreliggande utredning har gjorts på uppdrag av Ålands landskapsregering efter rekommendation av dess referensgrupp i språkärenden, språkrådet, och bygger på en enkätundersökning om språklig kompetens i det privata näringslivet.

Ålands särställning som enspråkigt svenskt landskap inom ett annars tvåspråkigt land – Finland – och de åländska företagens stora beroende av den finländska marknaden gör att språkfrågan för en stor del av näringslivet är närvarande närmast dagligdags.

Till det kommer det allmänna kravet på språkkompetens som globaliseringen av produkt-, kapital- och arbetsmarknader samt transnationaliseringen av produktionskedjor och företagsstrukturer ställer.

Dessa faktorer sammantagna gör att åländska företag kontinuerligt behöver kommunicera på andra språk än svenska och har att ta ställning till olika aspekter av språklig kompetens för att effektivt kunna bedriva sin verksamhet.

Syftet med denna undersökning är att ta reda på *hurdana utmaningar och behov de åländska företagen har angående språkkunskaper i arbetslivet*. Finns det tillgång till för verksamheten nödvändiga språkkunskaper? Har kompetensbehoven gällande språk förändrats under de senaste åren? Kan man klara verksamheten (enbart) på svenska? Går det att urskilja något mönster hos företagens språkbehov och/eller språkliga kapacitet i förhållande till hur framgångsrika eller expansiva de är?

2.2 Metod omfattning och genomförande

Insamlingen av data för undersökningen genomfördes med en postal enkät, med möjlighet att även fylla i formuläret elektroniskt. Projektet genomfördes som en enkätundersökning som skickas ut i samband med Arbetskraftsbarometern, dvs till drygt 300 företag. Företagen representerar en stor del av det åländska näringslivet, drygt hälften av privata sektorns sysselsättning.

Detta möjliggör mångsidig analys av svaren. För att garantera frågornas relevans och ändamålsenlig utformning av enkäten, ordnades två gruppdiskussionstillfällen (fokusgruppsmöten) med företrädare för näringslivet. Gruppdiskussionerna med företrädare för ett dussintal företag från olika branscher gav samtidigt ett bra grund för kartläggningen av dagsläget i språksituationen. Lärdomarna därifrån presenteras i kapitel 3.

Formuläret omfattar frågor om de svarandes uppfattning om hur de ser på behovet av språkkunskaper i arbetslivet och hur väl de anställdas och arbetssökandes profil matchar behoven.

2.3 Tidtabell och rapportering

Fokusgruppsmötena genomfördes under januari-februari 2016. Urvalet gjordes under början av samma år. Utskick, insamling av svar, påminnelser samt inskanning och kodning av inkomna svar gjordes under februari – maj 2016.

Utskicket gick till 339 företag och 236 svarade vilket gav en svarsprocent på 70 procent.¹ En bakgrundsanalys gjordes inom februari–april. Den statistiska analysen och rapportskrivandet gjordes under maj–september 2016.

¹ Urvalet bestod av samma företag som ingick i vårt underlag för konjunkturbedömning våren 2016 (ÅSUB Rapport 2016:2 Konjunkturläget våren 2016).

2.4 Kategorisering av företagen

Tabell 1 visar hur de 236 företagen grupperar sig storleksmässigt. Den största gruppen är den som vi klassar som små företag i storleksklasserna 0–4 respektive 5–9 anställda. Sammanlagt 158 av de 236 företagen ingår i denna grupp.

Tabell 1. Företagens storlekskategorier, antal personer

Totalt	236	
0 till 4	113	} Små (158)
5 till 9	45	
10 till 19	35	} Medelstora (69)
20 till 49	34	
50 till 99	2	} Stora (9)
100 till 249	6	
250 och över	1	

Gruppen medelstora företag omfattar 69 stycken och den allra största gruppen med 50 anställda och däröver består av sammanlagt nio företag.

Företagen i urvalet bedriver internationell verksamhet i olika omfattning. Som framgår av Tabell 2 nedan bedriver de allra flesta internationell handel – totalt 186 av 236 företag.

Tabell 2. Företagens internationella verksamhet

Totalt	236	
Export och import	76	} Internationell handel (186)
Enbart import	101	
Enbart export	8	
Verksam utaför Åland*	1	
Varken export eller import	50	} Ingen internationell handel (50)

*) Handlar internationellt, men ej över Ålands gränser

Begreppet internationell handel används här för all handel som bedrivs över Ålands gränser.

Det framgår tydligt att majoriteten av företagen i vårt urval (186 stycken) ägnar sig åt internationell handel i någon form. Endast 50 av 236 företag är helt och hållet baserade på hemmamarknaden.

En jämförelse mellan företag i olika storleksklasser visar att den lilla gruppen stora företag skiljer ut sig såtillvida att alla utom ett av dessa både importerar och exporterar varor eller tjänster (Tabell 3).

Tabell 3. Internationell verksamhet, storleksklass

	Små	Medel	Stora	Totalt
Totalt	158	69	9	236
Export och import	44	24	8	76
Enbart import	69	32	0	101
Enbart export	4	3	1	8
Verksam utaför Åland*	1	0	0	1
Varken export eller import	40	10	0	50

*) Handlar internationellt, men ej över Ålands gränser

Skillnaden mellan företagen avseende förekomsten av utlandsverksamhet följer som väntat storleksklasserna på så sätt att andelen internationellt inriktade företag är störst bland de stora företagen och minst bland småföretagen. Av småföretagen bedriver 44 (28 procent) både export- och importverksamhet. Av fåmansföretagen med 0-4 anställda ägnar sig endast 25 procent både export- och importverksamhet.

Av de medelstora företagen så som vi definierat dem här ägnar sig 24 (35 procent) både export- och importverksamhet och av de stora företagen 8 stycken (motsvarande 89 procent).

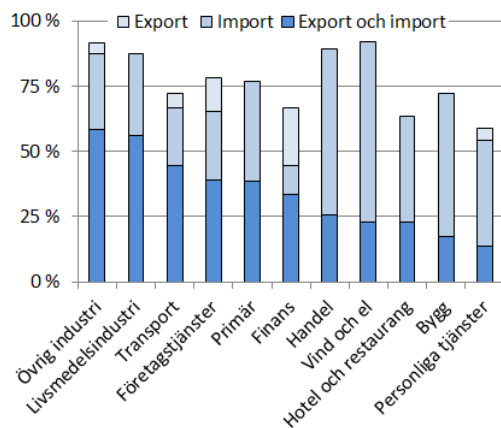
När det gäller internationell handel i någon form stiger andelarna betydligt i de olika storleksklasserna; 75 procent av de små, 86 procent av de medelstora och 100 procent av de stora företagen ägnar sig åt antingen export eller import eller åt båda.

I vilken grad företagen ägnar sig åt internationell handel beror också på vilken bransch de hör till. *Figur 1* visar att andelen företag som ägnar sig åt internationell handel varierar stort mellan branscherna. Störst andel företag som ägnar sig åt *både* export och import finns inom övrig industri (58 procent) och inom livsmedelsindustrin (56 procent). Därefter följer transport (44 procent) och företagstjänster (39 procent). Minst handel över gränserna har – av naturliga skäl – företagen inom branschen personliga tjänster (stapeln längst till höger i *Figur 1*).

beror både på företagets storlek och vilken bransch man verkar inom. De stora företagen tenderar att både bedriva internationell handel och ha verksamhet på plats utanför Åland.

Slutligen bör man här ha i åtanke att vi här endast registrerat *förekomsten* av internationell handel och övrig verksamhet, inte bedömt omfattningen av denna. Bilden skulle givetvis bli annorlunda om vi hade kartlagt kvantiteten av verksamheten, men det skulle ha gått utanför syftet med denna undersökning.

Figur 1. Förekomsten av export- och importverksamhet hos urvalsföretagen efter bransch. Procent av företagen i respektive bransch

Var tionde företag i urvalet hade verksamhet (dotterbolag, kontor, verkstad) utanför Åland. Störst andel finns hos de större företagen (78 procent), medan andelen hos de medelstora företagen inte var mer än 14 procent och hos småföretagen endast 4 procent.

Även här skiljer sig branscherna åt. Inom finans- och försäkring har vart tredje företag verksamhet utanför Åland, inom företagstjänster och övrig industri var fjärde och inom transportsektorn drygt var tionde.

Sammanfattningsvis har vi sett att huruvida företagen ägnar sig åt internationell handel och/eller har verksamhet utanför Åland

3. Lärdomar från fokusgruppsdiskussionerna

3.1 Introduktion

Under de två fokusgruppsamtal som fördes under februari samlades sammanlagt tretton representanter från det åländska näringslivet för att diskutera språkfrågor och dela med sig av erfarenheter. Förutom att fungera som bakgrundsresearch inför föreliggande rapport är vår förhoppning att sammanställningen nedan ska bidra med ytterligare perspektiv på frågorna för läsaren av rapporten. Nedan följer så en sammanställning av en del av det som framkom under samtalen.

Ett par återkommande teman kan urskiljas i samtalen. Ett återkommande tema handlar om obalans mellan yrkeskompetens och språkkunskaper. Flera deltagare berättade om fall då personer med god yrkeskompetens hållits tillbaka av att deras språkkunskaper inte är på samma nivå. Detta gäller både olika språk och olika kunskapsnivåer i språken.

I fallet med olika språk kan problemet t.ex. gälla att inflyttade hålls tillbaka av sina låga svenskakunskaper trots att de har en god utbildning eller att ålänningars möjligheter inom vissa områden hålls tillbaka av deras bristande finskakunskaper. Det kan även gälla olika språkliga nivåer där det kan handla om att en reparatör vid ett hembesök måste kunna förklara vem den är och vad den ska göra eller att en företagsrevisor måste kunna föra ett samtal om företagsekonomiska teknikaliteter.

Ett annat återkommande tema under samtalen var att det finns två olika perspektiv då man funderar på personer som flyttar hit för att arbeta och som inte kan svenska. Å ena sidan önskar man att det ska vara så enkelt

som möjligt att klara sig även utan att kunna svenska, för att på så sätt göra Åland så attraktivt som möjligt då man söker arbetare utifrån. Å andra sidan framhöll flera faran med språklig isolering ifall det inte finns naturliga miljöer för svenskainläring.

3.2 En förändrad språksituation?

Engelska och finska är de två språken som vid sidan av svenskan är av störst vikt för det åländska näringslivet. Frågan är dock hur förhållandet mellan dessa ser ut och huruvida det förändrats över tid. Enkätundersökningen för denna rapport visar på ökade behov av bägge språk, men med en klart större ökning för engelska.

Sammantaget pekar rapporten även på att behovet av engelska är högre än behovet av finska. Under fokusgruppsamtalen tangerades relationen mellan de två språken vid flera tillfällen. Flera tänkbara förklaringar till en förskjutning mot engelska framkom utifrån deltagarnas erfarenheter.

För det första anses internationalisering och en ständigt ökande IT-användning leda till ökade behov av engelska. Dessutom talar flera av diskussionsdeltagarna om två parallella utvecklingar där ålänningars finskakunskaper försämrats på samma gång som svenskakunskaperna försämrats i Finland. Dessa försämringar i kombination med den förbättrade engelskan tycks ha lett till att även kontakter mellan ålänningar och finskspråkiga allt oftare sker på engelska.

Det framkom dock under samtalen att det finns stor variation i hur kontakterna med Finland sköts. Vissa ansåg att de idag sköter kontakterna på samma sätt som för tio år sedan och en deltagare beskrev hur den i sin kontakt med finländska företag talar finska informellt medan personen föredrar att hålla affärssamtalen på engelska.

Förutom att engelskan i viss mån ersatt svenska och engelska i kontakten mellan

Åland och Finland så har engelskan i vissa fall även växt inom de åländska företagen för att enklare kunna locka till sig kompetenser utifrån. Flera företag på Åland har valt att i någon mån införa engelska som arbetsspråk.

Uppläggen kan skilja sig åt, från att vissa tjänster endast kräver engelska till att hela företagets interna kommunikation sker på engelska. Olika spetskompetenser, i synnerhet inom IT, kan vara särskilt svåra att hitta ifall man begränsar sig till de som talar svenska. Flera företag talade om att rekryteringsområdet för vissa spetskompetenser numera kan vara hela världen.

Att ha engelska som arbetsspråk skulle då delvis nå ut till en större krets och även undvika den diskrepans mellan yrkeskvalificering och språkkunskaper som riskerar att försvåra arbetet. Man kanske då når kunskap som inte annars skulle nås men man kanske också når den personen som har de bästa yrkeskunskaperna istället för endast den som har de bästa yrkeskunskaperna bland de som talar tillräckligt bra svenska.

För företag som är delar av internationella koncerner eller som genom sin kundbas har en stark internationell prägel så kan ett stort behov av att kommunicera på engelska redan finnas utan att man infört engelska som arbetsspråk.

Även viss IT-personal uppfattas ofta vara vana med att arbeta på engelska. Inom fokusgrupperna ansågs denna vana kunna underlätta skapandet av en miljö där arbetet helt kan skötas på engelska.

En annan fördel med engelska som arbetsspråk som uppmärksammades under samtalen är att det uppfattas som en fördel gentemot svenskan då man rekryterar för verksamhet i Finland, även detta ett uttryck för engelskans starka ställning i finländskt affärsliv.

Införande av engelska som arbetsspråk för ett helt företag behöver dock inte vara något helt oproblematiskt. En av deltagarna berättar om att diskussioner förts om en övergång till engelska, men att faktumet att delar av personalen är grupper med allt för låga engelskakunskaper innebär ett hinder.

En representant från ett företag som har gjort omställningen berättade om att de som behövde förbättra sin engelska erbjöds hjälp med detta i samband med omställningen. Det betonades även att det oftast inte handlar om språklig perfektion, utan om kommunikation.

Även om engelskans ställning tycks förstärkas betyder det inte att behovet av finska är på väg att försvinna från det åländska näringslivet, något som understryks av det ökande behovet av finska som enkätundersökningen till denna rapport pekar på. Inom vissa områden behövs dessutom en mycket hög nivå av finska, vilket riskerar att utesluta många ålänningar på grund av deras svaga finskakunskaper.

Ett område där bristande finskakunskaper under gruppdiskussionerna påpekades vara avgörande är juridiken. Juridiska dokument skrivna på finska kräver en hög nivå av finskakunskap för att förstå fullt ut. En oro förs fram över hur svårt det är att anställa ålänningar inom det juridiska området på grund av deras bristande finskakunskaper.

På sätt och vis är detta ett omvänt problem jämfört med de spetskompetenser som måste sökas utanför Norden för att hittas. Här påpekades att det tycks finnas gott om åländska förmågor med juridisk yrkeskompetens men att språket inte räcker till. Under samtalen uttrycktes oro för att ålänningar tycks välja bort finska eller välja en enklare nivå, vilket leder till att den resulterande nivån är för låg för vissa uppgifter. Flera deltagare uttryckte förhoppningar på ett aktivt arbete från det offentliga för att uppmuntra finskainläring.

Det påpekades även att ålänningarnas bristande finskakunskaper begränsar var de kan arbeta inom sjöfarten. Inom serviceyrken på trafiken på fastlandet behövs i allmänhet mer finskakunskaper än vad många ålänningar besitter. Ålänningar är därmed ofta begränsade till trafiken på Sverige.

Under samtalet reflekterade man även kring huruvida den totalt sett dominerande finska miljön på många av passagerarfartygen kan utgöra ett hinder för ålänningar att söka sig dit, även om deras egen tjänst går att sköta utan finskakunskaper. En parallell kan dras till införandet av engelska som arbetsspråk för hela företaget.

Hur skiljer sig möjligheten att locka till sig utomnordiska personer ifall just deras arbetsuppgifter går att genomföra helt på engelska jämfört med om även hela företaget runt omkring kommunicerar på engelska?

3.3 Olika uppgifter, olika krav

Man kan se att de språk och de nivåer som krävs varierar kraftigt beroende på uppgifter. Detta diskuteras i kapitel 4 i denna rapport, där respondenterna till enkäten fått bedöma vilka språk och vilka nivåer som behövs beroende på vilken del av företagets verksamhet man arbetar inom. Under samtalen framkom även dessa skillnader.

Som redan nämnts ovan konstaterades under samtalen att engelska är ett viktigt språk i kontakten med omvärlden och även i stigande grad med fastlandet. Även finska har konstaterats vara viktigt i kontakten med fastlandet och då man arbetar med handlingar som endast kommer på finska.

Olika former av kundtjänst är något som flera kom in på under samtal om när svenskakunskaper är avgörande för utförandet av ett arbete. Inslag av kundtjänst finns inom ett stort antal vitt skilda yrken och det poängterades av flera deltagare hur

viktigt svenska kan vara i dessa sammanhang.

Ett exempel som fördes fram av en deltagare var att inflyttade rörmokare med bristande svenskakunskaper på deras företag kan arbeta på större byggen utan problem, men att de ofta inte kan skickas hem till privatpersoner på enmansuppdrag på grund av att kundkontakten då kräver bättre svenskakunskaper än vad många har.

På samma sätt som olika arbeten har olika kompetenskrav finns det givetvis även olika språkkrav beroende på vilken typ av kundtjänst som avses.

Ett annat exempel som togs upp under samtalen är specialiserad kundrådgivning kring bokföring, där en hög nivå på svenska förutsätts för att en person ska kunna utföra arbetet.

Det påpekades också att det även i de minst kvalificerade jobben kan skapas problem på grund av språkförbistring. Man kan dock anta att nivån som krävs för att undvika dessa problem inte lika stora. Återigen handlar det alltså om vikten av att den språkliga kunskapen når upp till den nivå som behövs för att kunna utnyttja personens fulla yrkeskompetens.

Inom sjöfarten och industrin är även säkerhetsaspekten avgörande för språkkraven. Säkerhetsspråket ombord på passagerarfartygen är i huvudsak svenska och även för att förstå säkerhetsföreskrifter inom industrin poängterades under samtalen vikten av svenska.

3.4 Underlätta för inflyttade

Diskussionen behandlade även vad man kan göra för att underlätta för inflyttade som inte talar svenska. Både hur man minskar tröskeln att flytta till Åland för en icke-svenskspråkig och hur man kan underlätta svenskainläringen för den inflyttade. Hur

olika aktörer kan bidra i arbetet med dessa utmaningar diskuterades bland deltagarna.

Det framkom under intervjuerna att flera av arbetsgivarna arbetat aktivt med att underlätta integrationen för anställda som kommer utifrån och som inte talar svenska. Vikten av att göra Åland till en attraktiv plats att flytta till för att ha en god tillgång på arbetskraft poängterades av flera. Som redan tidigare nämnts har flera företag erfarenhet av att behöva leta utanför Norden för att hitta vissa spetskompetenser. Detta medför att det inte bara är deras företag och arbetet som behöver vara attraktivt utan ofta hela flytten till Åland. Som ett led i detta arbete har flera företag hjälpt inflyttade anställda med information om var saker finns och vilka papper som personen måste få i ordning.

En av deltagarna berättade att de under tider då det rått brist på personer som de behöver har organiserat rekryteringsresor utomlands. Där har de som arbetsgivare erbjudit paketslösningar där personerna de rekryterar erbjuds hjälp att komma in i samhället genom t.ex. språkinläring på arbetstid.

Enskilda bristyrken och spetskompetenser tycks därför inte vara helt främmande att satsa på inom näringslivet genom hjälp med integrationen. Samtidigt som flera berättade lyckade historier där företaget kunnat hjälpa inflyttade in i det åländska samhället så uttrycktes även skepsis till att företagen skulle sköta detta i större skala. Satsningar från det offentliga för att underlätta integrationen av nya rekryteringar utifrån efterfrågades.

Det konstaterades att det finns en gräns för hur mycket arbetsgivaren kan göra. Även om företagen gett information och praktisk hjälp så måste personen själv sen ge sig ut och träffa myndigheter, daghem, läkare etc. och det är då viktigt att allt fungerar även fastän man inte kan svenska eller är bekant

med våra system.

Inom fokusgrupperna påtalades en förhoppning om att det offentliga tänker pragmatiskt då det kommer till information på andra språk än svenska så att näringslivets möjligheter att locka hit människor utifrån inte begränsas av att byråkratiska ärenden kräver svenskakunskaper för att löpa smidigt.

En återkommande önskan var att det offentliga skulle erbjuda lättillgänglig information för att underlätta för inflyttade att komma in i samhället även om de inte kan svenska.

Under samtalen spekulerades huruvida närheten mellan de olika inrättningarna som man behöver besöka kan tänkas vara en fördel då man försöker få en utlänning att flytta till Åland och att det offentliga har en viktig roll att fylla i att se till att denna fördel ytterligare förstärks genom att göra det så enkelt som möjligt för personer som inte kan svenska att klara av den byråkrati som krävs.

Förutom att underlätta för inflyttade att klara sig på engelska diskuterades även möjligheten att främja svenskainläringen bland inflyttade.

Ett problem som påtalas och som togs upp redan tidigare är att diskrepans mellan yrkeskvalificering och språkkunskaper kan leda till att yrkeskompetens går förlorad för näringslivet. Under samtalen påpekades att man blivit tvungna att tacka nej till arbetsökande som haft minst lika bra kvalificeringar som de anställda på arbetsplatsen, men att den språkliga nivån inte räcker för att utföra arbetet.

En deltagare berättade att man sett positiva resultat genom offentliga insatser i ett sådant fall. En inflyttad persons tjänst hade inledningsvis subventionerats genom ett integrationsprogram och personen hade sedan med tiden lärt sig den svenska som

krävdes vilket resulterat i att personen idag arbetar på företaget i en normal tjänst. Subvention under den tiden då språkliga hinder gör att arbetarens produktivitet inte är på tillräckligt hög nivå skulle på så sätt undvika att yrkeskompetensen går förlorad.

Slutligen var språklig isolering en fara som flera påtalade att måste undvikas. Exempel gavs på arbetsplatser där hela arbetslag flyttat från samma land och som talar sitt modersmål med varandra och som dessutom uppgås med varandra på fritiden vilket resulterar i mycket begränsad svenskinläring. Andra berättade om personer som arbetat på engelska en längre tid på Åland och som både hemma och med vänner talar engelska utan problem, vilket även den tros ha motverkat personens svenskainläring.

En deltagare som har flera icke-svenskspråkiga hantverkare anställda i sitt företag berättade att han aktivt arbetar med att försöka hålla dem i olika arbetslag så att de snabbare ska kunna lära sig svenska. Detta kan ses i relation till det aktiva arbetet i andra företag med att man ska kunna klara sig på endast engelska.

Det tycks finnas två perspektiv att se på de inflyttade arbetstagarna som inte talar svenska, å ena sidan önskar man att det ska vara så lätt som möjligt för dem att flytta hit utan att de kan svenska för att inte riskera att Åland går miste om yrkeskompetens men å andra sidan är man vaksam på att inflyttade inte ska hamna i en språklig isolering, där de inte fullt ut kan komma in i samhället på grund av att de inte lär sig svenska.

4. Språkbehovet i företagens olika verksamhetsområden

4.1 Inledning

I detta kapitel undersöker vi hur pass kvalificerade språkkunskaper som företagen säger sig behöva på sina olika verksamhetsområden. De språk som vi frågat om är i första hand svenska, finska och engelska. Dessutom bad vi i enkäten företagen att uppge om de var i behov av något annat språk och att särskilt uppge detta (se enkäten i bilaga, s. 18).

Vi ville kartlägga behovet av olika språk på sju olika områden: ledningsarbete, specialarbete, försäljning och marknadsföring, löpande produktionsarbete, tekniskt stöd, administration och slutligen, myndighetskontakter.

Företagen fick gradera behovet av respektive språk utifrån en femgradig skala där en femma motsvarade flytande kunskaper på närmast modersmålsnivå och en fyra goda kunskaper i tal och skrift (se enkäten, s. 18). En trea angav att behovet motsvarade kvalificeringsnivån "kan göra sig förstådd både i tal och skrift" och en tvåa att behovet motsvarade "förstår behjälpligt språket i tal och/eller i skrift".

Det lägsta kriteriet – en etta – angav att företaget ansåg att inga kunskaper behövdes i språket i fråga. Företagen gavs även möjligheten att ange att ett specifikt språk inte var relevant för en verksamhet.

I praktiken gav enkäten till företagen svar så att säga längs två dimensioner. Förutom att vi fick en gradering av vilken *nivå* behovet låg på, så fick vi även indirekt en gradering av utbredningen av behovet av de olika

språken, av deras *relevans* för näringslivet respektive företagen. Det fick vi genom att beräkna hur stor andel (uttryckt i procent) som hade angivit att språket i fråga inte var relevant för dem. Icke-svar räknades bort i sammanhanget. *Relevans* motsvarar således språkbehovets utbredning i näringslivet respektive företagen uttryckt som andelen (i procent) för vilka behovet av ett visst språk är relevant.

Nivå motsvarar alltså de genomsnittliga kvalifikationer på språkkunskaperna som efterfrågas medan *relevans* motsvarar språkbehovets utbredning.

Den första frågan efter bakgrundsuppgifterna som ställdes till företagen lydde: *Hur goda kunskaper i språk behövs i ert företags olika verksamhetsområden (frågan avser på Åland verksam personal)?*

Läsaren bör vara uppmärksam på att vår redogörelse av resultaten nedan innehåller både viktade och oviktade resultat. Det betyder att vi dels låtit alla företag väga lika tungt när vi räknat medeltal, dels har vi försökt bedöma vad som kan motsvara språkbehovets omfattning eller volym genom att ta hänsyn både till personal och branschstorlek vid uträkningarna.

4.2 Ledningsarbete

Den första fråga som ställdes om behovet av olika språk och nivån på språkkunskaperna handlade om behovet inom företagets *ledningsarbete*.

Möjlighet gavs att gradera behovet för svenska, finska, engelska och annat språk enligt en femgradig skala där 5 motsvarade flytande kunskaper på närmast modersmålsnivå och 4 goda kunskaper i tal och skrift. En trea innebar "kan göra sig förstådd både i tal och skrift" medan en tvåa angav att behovet motsvarade "förstår behjälpligt språket i tal och/eller i skrift".

Slutligen gavs möjlighet att med en etta ange att inga kunskaper behövs, eller att med en nolla ange att frågan inte var relevant i företagets verksamhet.

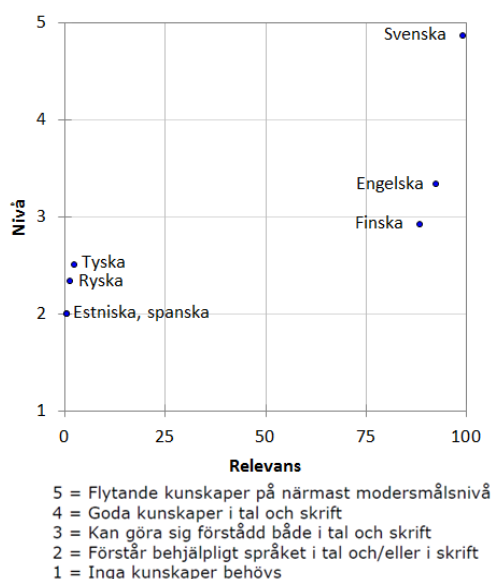
I Figur 2 används oviktade resultat, det vill säga varje enskilt företag väger lika tungt.

Den visar – som förväntat – att ledningsarbete i åländska företag i första hand kräver en nivå motsvarande flytande kunskaper i svenska (läses längs den vertikala axeln, Figur 2).

Svenskan är förstås även det klart mest relevanta språket för ledningsuppdrag i åländska företag (läses längs den horisontella axeln).

Som det näst viktigaste språket för ledningsarbete i åländsk företag framstår engelskan, följt av finska språket. Båda språken är i hög grad relevanta (engelska för 93 procent av företagen, finska för 89 procent) men behovet av engelska ligger på en något högre språklig nivå än de kunskaper i finska som behövs.

Figur 2. Språkbehovens nivå och relevans för ledningsarbete

De finskakunskaper som behövs är att göra sig förstådd i både tal och skrift, medan den engelska som efterfrågas ligger något närmare goda kunskaper i tal och skrift.

Om man tar hänsyn till företagens personalstyrka och ger företagen en andra vikt som tar hänsyn till branschernas storlek ökar nivån på behovet av såväl engelska språket och finskan något (se Tabell 4). Det förefaller naturligt med tanke på att de viktade resultaten ger större tyngd åt de större företagen.

Resultatet understryker även det faktum att engelskan betraktas som det näst viktigaste språket för ledningsarbete inom åländska företag.

För ett litet fåtal företag finns ett visst behov av tyska, ryska, estniska och spanska, för att bedriva ledningsarbete.

Tabell 4. Behovet av svenska, engelska och finska för ledningsarbete. Medeltal, skala 1-5*

	Oviktat	Viktat
Svenska	4,9	4,9
Engelska	3,3	3,4
Finska	2,9	3,0

*) Se Figur 1 för förklaringar av nivåerna.

4.3 Specialistarbete

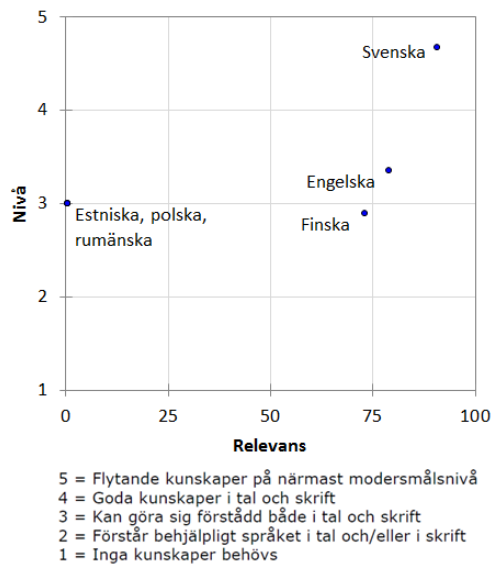
Det andra området där vi var intresserade av att kartlägga behovet av olika språk handlade om företagens *specialistarbete*.

Det visade sig att den genomsnittliga nivån på behovet såväl som behovets utbredning eller relevans för de tre viktigaste språken (svenska, engelska och finska) låg nära det som gällde för ledningsarbetet.

Som Figur 3 visar ligger svenskan som vän-

tat längst upp i högra hörnet med en genomsnittlig behovsnivå på 4,7 på den femgradiga skalan. Relevansen av svenskan är förstås hög (91 procent).

Figur 3. Språkbehovens nivå och relevans för specialistarbete

Även när det gäller specialistarbete framstår engelskan som det viktigaste främmande språket efter svenskan. I *Figur 3* återfinns engelskan följaktligen näst längst ut och näst högst. Kunskaper i engelska på någon nivå ansågs relevant för hela 79 procent av företagen.

Den genomsnittliga behovsnivån för finskan ligger något lägre – litet under nivån där det krävs att man ska kunna göra sig förstådd både i tal och i skrift. Knappt tre fjärdedelar (73 procent) angav att kunskaper i finska på någon nivå var relevanta för dem som arbetade som specialister på företaget.

Något enstaka företag angav att kunskaper i estniska, polska och rumänska behövdes för specialistarbetet inom företaget.

Om man i kalkylerna dels tar hänsyn till företagets personalstyrka och dessutom tar i

beräkning respektive branschstorlek ökar återigen skillnaden mellan behovet av engelska språket och finskan (*Tabell 5*).

Nivån på behovet av språken ökar också när man tar hänsyn till företagets och branschernas storlek. För engelskan ökar nivån från 2,6 till 3,4 på den femgradiga skalan, för finskan från 2,1 till 2,5 (nivå 2 på skalan motsvarar "förstår behjälpligt språket i tal och/eller skrift", medan nivå 3 motsvarar "sig förstådd i både tal och skrift").

Tabell 5. Behovet av svenska, engelska och finska för specialistarbete. Medeltal, skala 1-5*

	Oviktat	Viktat
Svenska	4,2	4,5
Engelska	2,6	3,4
Finska	2,1	3,0

*) Se *Figur 3* för förklaringar av nivåerna.

Skillnaden är fullt logisk eftersom man kan utgå ifrån att större företag också i allmänhet har behov av mer kvalificerade språkkunskaper och att detta slår igenom när man viktat svaren med företags- och branschstorlek.

4.4 Försäljning och marknadsföring

Liksom när det gäller språkbehovet hos lednings- och specialistpersonal kan man utgå ifrån att kravet på fullödiga svenska kunskaper är i det närmaste oeftergivliga när det gäller försäljning och marknadsföring.

Vi ser att svenskan igen placeras längst ut till höger i *Figur 4* (4,9 på den femgradiga skalan), vilket betyder att företagen genomsnittligt kräver kunskaper på närmast modersmålsnivå.

Andra språk i rang är återigen engelskan för vilket behovet ligger framom finskan såväl

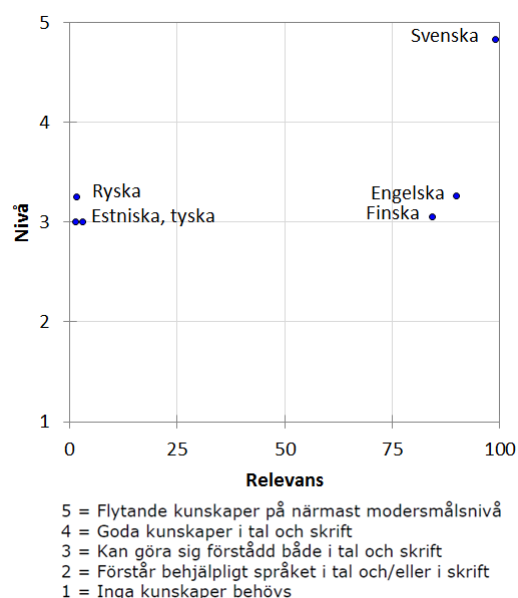
när det gäller språkbehovets nivå som av behovets relevans eller utbredning.

Med hänsyn taget till företagens personalstorlek och branschernas storlek i beräkningarna förblir den genomsnittliga nivån på behovet densamma för svenskan och engelskan och ökar något för det finska språket.

Rangordningen förblir densamma: det privata näringslivet har mest behov av engelskan som andraspråk inom sina försäljnings- och marknadsföringsfunktioner. Finskan kommer på tredje plats.

Gapet i relevans (behovets utbredning) till övriga språk – den procentuella andelen företag som har behov av språket i fråga – är återigen stort. Några enstaka företag inom olika branscher (bl.a. hotell- och restaurang) har behov av tyska, estniska och ryska.

Figur 4. Språkbehovens nivå och relevans för försäljning och marknadsföring

Tabell 6. Behovet av svenska, engelska och finska för försäljning och marknadsföring. Medeltal, skala 1-5*

	Oviktat	Viktat
Svenska	4,8	4,8
Engelska	3,3	3,3
Finska	3,1	3,2

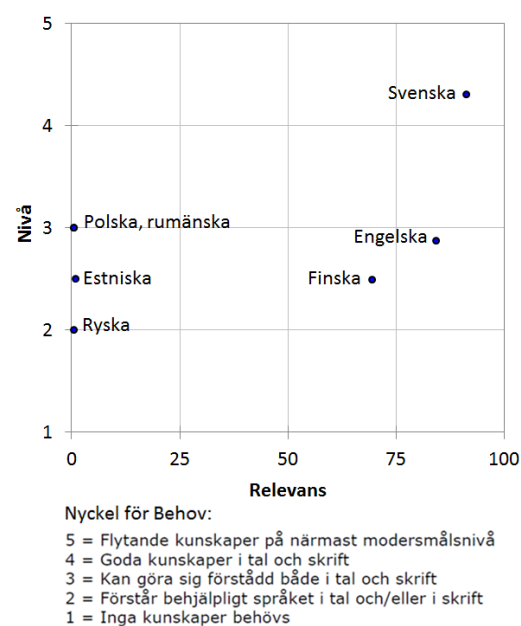
*) Se Figur 2 för förklaringar av nivåerna.

4.5 Löpande produktionsarbete

Behovet av språk och deras relevans minskar för löpande produktionsarbete jämfört med hur det är för försäljning och marknadsföring. Rangordningen är densamma som för de tidigare funktionerna inom företagen.

Efter svenskan kommer engelskan som är relevant för 84 procent av företagen. Den genomsnittliga behovsnivån ligger på 2,9 på den femgradiga skalan. Med hänsyn taget till företagets och branschernas storlek i beräkningarna (kolumnen "viktat" i Tabell 7) ökar nivå på behoven rejält för såväl svenskan, engelskan och finskan.

Figur 5. Språkbehovens nivå och relevans för löpande produktionsarbete

Tabell 7. Behovet av svenska, engelska och finska vid löpande produktionsarbete. Medeltal, skala 1-5*

	Oviktat	Viktat
Svenska	4,3	4,8
Engelska	2,9	3,3
Finska	2,5	3,2

*) Se Figur 5 för förklaringar av nivåerna.

Finska språket är relevant på olika behovsnivåer för drygt två tredjedelar av företagen.

Det visar att de större företagen som här ges tyngre vikt generellt har högre krav på språkens kvalifikationsnivå än mindre företag. I detta fall gäller det alla de tre viktiga språken.

Längst till vänster i Figur 5, ser vi att det också finns några enstaka företag som har behov av kunskaper i polska, rumänska, estniska och ryska i det löpande produktionsarbetet.

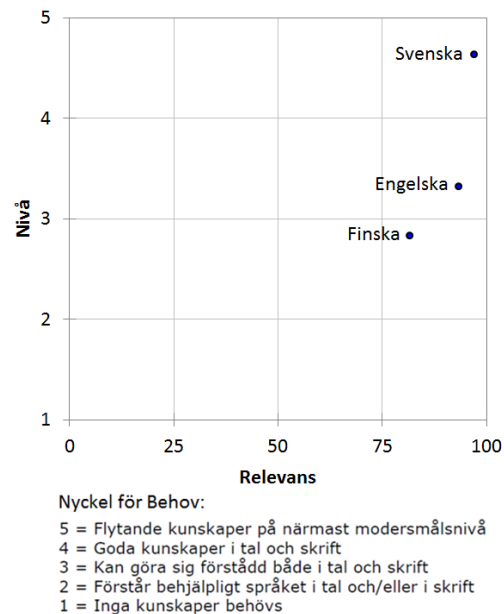
4.6 Tekniskt stöd

Behovet av de olika språken och deras relevans för området tekniskt stöd följer samma mönster för de flesta övriga verksamheter.

Svenskan är här närmast oundgänglig som för de flesta andra verksamheter och betraktas som närmast fullständigt relevant (97 procent) och behovsnivån hamnar nära det högst möjliga; 4,7 på den 5-gradiga skalan (Figur 6).

Ännu en gång hamnar det finska språket lägre än det engelska såväl när det gäller behovsnivå och relevans. Inte desto mindre ligger finskan inte långt ifrån 3 på den 5-gradiga skalan vilket innebär att nivån närmar sig "kan göra sig förstådd..."

Figur 6. Behovet av språk och deras relevans för tekniskt stöd

Behovsnivån av engelska ligger klart över den nivån (3,4 viktat).

Vi vet inte vad relevansen eller nivån på behovet av övriga språk är eftersom det inte specificeras i enkätsvaren.

Tabell 8. Behovet av svenska, engelska och finska för tekniskt stöd. Medeltal, skala 1-5*

	Oviktat	Viktat
Svenska	4,6	4,7
Engelska	3,3	3,4
Finska	2,8	2,7

*) Se Figur 6 för förklaringar av nivåerna.

4.7 Administration

Enigheten om att svenska språket är oundgängligt för företagens administration är närmast total (99 procent). Behovet av svenska ligger även överlag mycket nära "flytande kunskaper på närmast modersmålsnivå" (4,8 av 5,0 på skalan, se Figur 7 och Tabell 9).

Finskan anses vara nästan lika relevant för företagens administration som engelskan (82 mot 84 procent). Behovsnivån av engelska för administrationen inom näringslivet är högre än finskan, som framgår av *Figur 7* och *Tabell 9*. De hamnar på varsin sida av 3:an (som uttyds "kan göra sig förstådd i både tal och skrift").

Siffrorna i *Tabell 9* visar att om man ser på andelen företag och låter varje företag väga lika tungt är behovet av finska faktiskt något större än för engelska.

Men om man bedömer behovet i hela det privata näringslivet genom att ta hänsyn till företagens storlek genom viktning (kolumnen längst till höger) så graderas behovet av engelska (3,2) återigen framom behovet av finska (2,7).

Tabell 9. Behovet av svenska, engelska och finska för administration. Medeltal, skala 1-5*

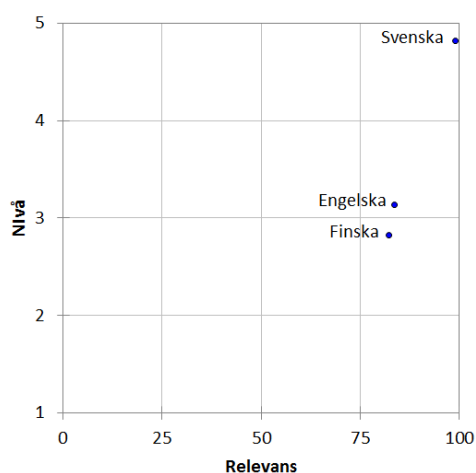
	Oviktat	Viktat
Svenska	4,8	4,9
Engelska	2,9	3,2
Finska	3,0	2,7

*) Se *Figur 7* för förklaringar av nivåerna.

4.8 Myndighetskontakter

Hur förhåller det sig med behoven av språken och deras relevans för näringslivets myndighetskontakter? Nivån på behovet av engelska är något högre än av finska om kalkylen görs viktad för hela det privata näringslivet (kvalifikationsnivån 3,2, *Figur 8* och *Tabell 10*).

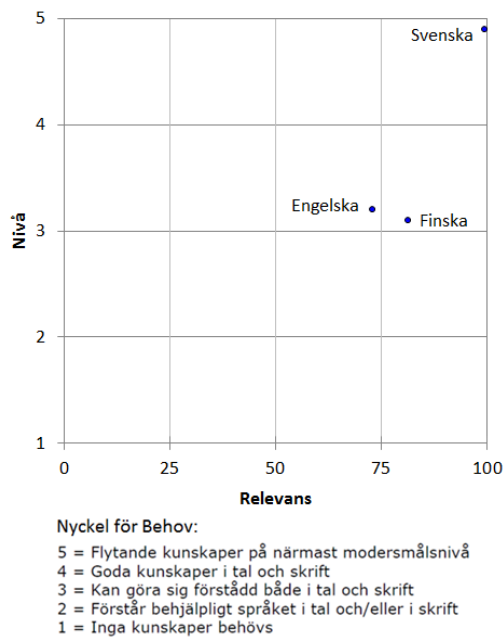
Figur 7. Språkbehovens nivå och relevans för företagens administration

Nyckel för Behov:

- 5 = Flytande kunskaper på närmast modersmålsnivå
- 4 = Goda kunskaper i tal och skrift
- 3 = Kan göra sig förstådd både i tal och skrift
- 2 = Förstår behjälpligt språket i tal och/eller i skrift
- 1 = Inga kunskaper behövs

Figur 8. Språkbehovens nivå och relevans för företagens myndighetskontakter

Däremot är behovet av finska språket mer utbrett än engelskan; relevant för över 80 procent av näringslivet (läses längs den horisontella axeln i *Figur 8*). För övrigt är det det enda verksamhetsområdet där finskan är mer relevant än engelskan.

De sammanvägda kvalifikationskraven för de anställda inom näringslivet som sköter kontakterna med myndigheterna på finska ligger strax över nivån tre på den femgradiga skalan. Det motsvarar "göra sig förstådd både i tal och skrift" men under "goda kunskaper i tal och skrift".

Tabell 10. Behovet av svenska, engelska och finska för myndighetskontakter. Medeltal, skala 1-5*

	Oviktat	Viktat
Svenska	4,8	4,9
Engelska	2,9	3,2
Finska	3,0	3,1

*) Se Figur 8 för förklaringar av nivåerna.

5. Språkbehov och företagens tillväxt

Har språkbehov och ekonomisk framgång för företagen något samband? Genom att testa sambandet mellan behovet av språk och företagens omsättningstillväxt får man en grov antydning om detta.

Metoden vi använt är att gruppera företagen i fem grupper enligt hur de angivit sitt behov av respektive språk. (Den femgradiga skalan i enkätens första sida, se s. 45). Därefter beräknade vi ett vägt genomsnitt för omsättningstillväxten under perioden 2008-2014 för respektive grupper.

Denna metod kompletterades med en statistisk så kallad faktoranalys där vi även använder rörelsevinsten som tillväxtvariabel (se Bilaga sid. 42).

5.1 Finska

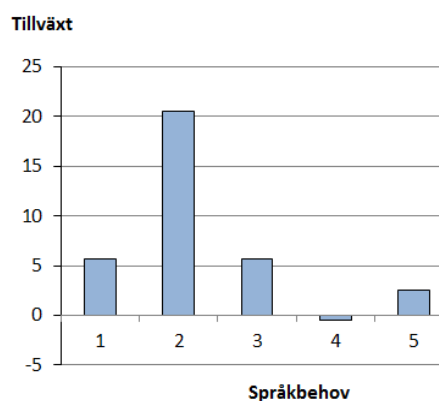
Staplarna i figuren nedan (*Figur 9*) visar den genomsnittliga *omsättningstillväxten* under 2008-2014 för företagen grupperade efter hur de uppgivit sitt behov av det finska språket och enligt den tidigare skalan 1-5 (se nyckel i *Figur 8*).

Resultatet av sammanställningen av omsättnings tillväxt och behovet av finska visar att de företag som haft den starkaste tillväxten verkar endast ha ett behov av att personalen ska behjälpligt förstå språket. Det ger vid handen att goda kunskaper i finska inte nödvändigtvis befrämjar tillväxten av företagen.

Här bör man emellertid iaktta en viss försiktighet och inte dra alltför generella slutsatser av dessa resultat. En aspekt som kunde tänkas spela in är att de allmänna ekonomiska omständigheterna som rådde under åren

2008–2014, och som råder även i skrivande stund, nämligen en tid av stagnation av den finländska ekonomin. Man kunde tro att företag inriktade på den finländska marknaden – och som haft behov av goda eller flytande kunskaper i finska – generellt haft en svag tillväxt under perioden. Det visade sig emellertid att det inte fanns några statistiskt signifikanta skillnader mellan företag inriktade på den åländska hemmamarknaden och de som var inriktade på handel över Ålands gränser i deras förhållande till tillväxt och språkbehov.

Figur 9. Företagens omsättningstillväxt 2008-2014 (procent) efter deras behov av finska

Det utesluter inte att under goda tider för den finländska ekonomin kan resultatet av de samband vi visat här sett annorlunda ut.

Hur företagen bedömer de eventuella bristerna i personalens språkkunskaper reds närmare ut i nästföljande kapitel 6 (sid. 30–31). Där ställs frågan: "hur väl motsvarar er personals språkkunskaper de behov som ni har i verksamheten idag" och svaren graderas enligt de tre alternativen: motsvarar väl, små brister och stora brister.

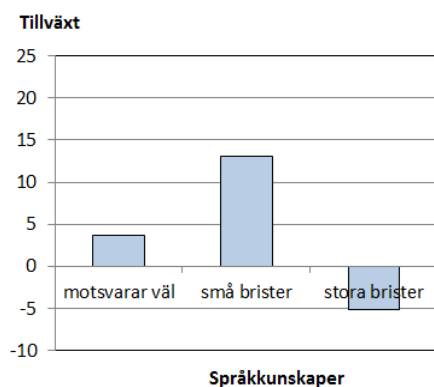
Här ska vi föregå dessa resultat och endast kortfattat koppla ihop frågorna om brister i språkkunskaperna med det uttalade behovet och med företagens omsättningstillväxt.

Resultaten av sammankopplingen blev på intet sätt entydiga, tvärtom snarare motsägelsefulla och svårtolkade. Staplarna i *Figur 10* visar att de företag som angivit att personalen hade *stora* brister i sina kunskaper i finska hade minskat sin omsättning med 5 procent.

Samtidigt hade de företag vars personal angavs ha *små* brister i sina finskakunskaper den bästa tillväxten (13 procent). Företagen som angav att personalens kunskaper i finska *motsvarade behoven* hade den nästbästa tillväxten (4 procent).

En statistisk så kallad faktoranalys (se bilaga s. 42) stödde delvis detta resultat; den visade att tillväxtfaktorn under perioden varit associerad med brister i finskakunskaper.

Figur 10. Omsättningstillväxt 2008-2014 och brister i finskakunskaper

Resultaten sammantagna kan tolkas på olika sätt. Det kan hävdas att företag med god tillväxt under senare år har ett behov av att stärka personalens kompetens i finska språket. Man skulle även kunna hävda att företag med god omsättningstillväxt haft en denna goda utveckling trots att man saknat kompetens i finska.

5.2 Engelska

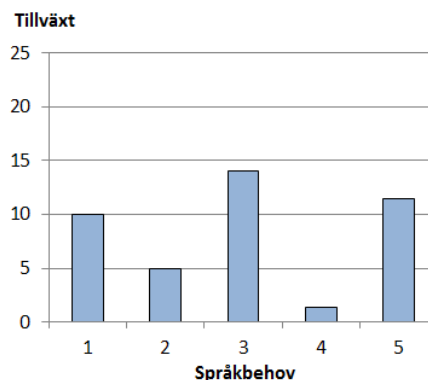
Hur ser då motsvarande samband mellan tillväxt av omsättningen och behovet av engelska ut?

Figur 11 visar att företagen med den bästa tillväxten av *omsättningen* under perioden 2008-2014 hade behov av anställda som dels kunde göra sig förstådda i både tal och skrift (motsvarande 3 på skalan för språkbehov) dels behov av verkligt kvalificerade, flytande, kunskaper på närmast modersmålsnivå (5 på skalan).

Företag med behov av mer kvalificerade kunskaper i engelska har haft en betydligt bättre omsättningstillväxt än de med behov av mer avancerade kunskaper i finska.

Hur bedömer företagen de eventuella bristerna i personalens kunskaper i engelska? Även här blev resultaten motsägelsefulla och svårtolkade. Det visade sig att företagen som angav brister i engelskakunskaper hade bättre tillväxt än de som var nöjda med kunskaperna (*Figur 12*). En tolkning kunde vara att detta avspeglar det ökade, men inte tillfredsställda behovet av kunskaper i engelska hos internationellt inriktade företag.

Figur 11. Företagens omsättningstillväxt 2008-2014 (procent) efter deras behov av engelska

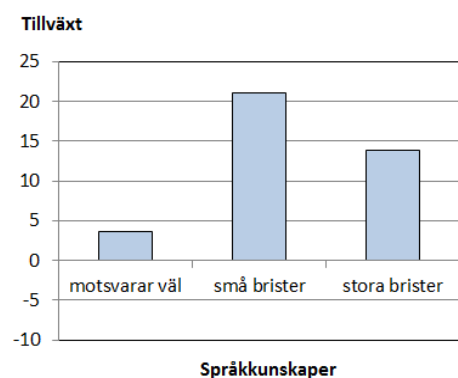

Vår analys av hur *rörelsevinsten* hos företagen sammanvägda utvecklats under perioden 2008-2014 understryker att utveckling-

en för de företag med behov av mer kvalificerade kunskaper i finska varit mindre gynnsam än för dem som haft behov av mindre kvalificerade kunskaper.

Däremot, när vi delade upp företagen i två grupper; de som ökat sin *räkenskapsvinst* år 2014 jämfört med 2008 och de som minskat och ställer dem mot det vägda snittbehovet av finska respektive engelska fann vi att de som hade ökat in rörelsevinst hade något högre krav på språkkunskaper. Skillnaden var liten när det gäller finskan, större när det gäller engelskan.

Figur 12. Omsättningstillväxt 2008-2014 och brister i engelskakunskaper

6. Förändringar i behovet av språk under senare år

6.1 Inledning

Har behoven av kunskaper i svenska, finska, engelska och övriga språk ökat i det privata näringslivet under de senaste 8–10 åren? (Se enkäten s. 46).

Vi ville med den frågan dels bedöma utvecklingen i det privata näringslivet som helhet, dels se hur det ser ut i enskilda branscher och i företag med olika grad av utlandsaktivitet.

6.2 Språkbehovets utveckling i det privata näringslivet som helhet

För att bedöma språkbehovens utveckling i det privata näringslivet som helhet analyserade vi svaren på frågan på två olika sätt.

För det första använde vi företagets personalstorlek som vikt, vilket följaktligen ger de större företagen en större tyngd och de mindre får lägre vikt. För det andra använde vi svaren rakt av, oviktade, och gav på så sätt så att säga varje företag en röst.² När vi i fortsättningen talar om "viktade" och "oviktade" svar är det alltså dessa två metoder vi åsyftar.

Det första språket vi frågade om var svenskan. Svaret på frågan om behovet av kunskaper i svenska förändrats under de senaste 8–10 åren blev det förväntade: knappt alls. Skillnaden mellan viktade och oviktade svar angående den övergripande utvecklingen var försumbara.

Ett litet utslag fick vi med viktade svar an-

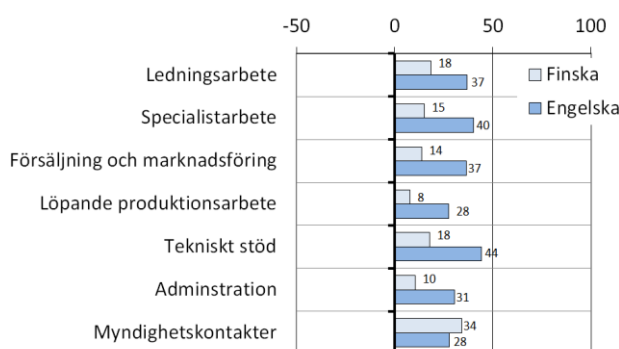
gående specialistarbete och tekniskt stöd där kravet på svenska minskat något. Här kan man föreställa sig att kravet på svenska möjligtvis minskat i synnerhet hos större företag samtidigt som man prioriterat kunskaper på engelska.

Den verkliga förändringen i företagens språkbehov har skett när det gäller finska och i synnerhet engelska.

Att behoven av finska och engelska ökat i det privata näringslivet under de senaste 8–10 åren framgår tydligt av *Figur 13*. Den visar överlag positiva utslag på alla de olika områdena för båda språken.

Figuren visar också tydligt att det i första hand är behovet av engelska som ökat. Det gäller på alla områden förutom myndighetskontakter där en större andel av företagen svarade att behovet av finska ökat. (Pelaren näst längst ner i *Figur 13*, ger utslaget 34 på den 100-gradiga skalan).

Figur 13. Har behoven av finska och engelska ökat i det privata näringslivet under de senaste 8–10 åren? Medeltal, skala 0–100. Positiva tal = ökat, negativa = minskat.

Anm.: Viktning efter företagets personalstorlek har använts vid beräkningarna av medeltalen.

En sortering av företagen enligt storleksklasser visar att karaktären på det ökade behovet skiljer sig mellan å ena sidan de små och medelstora och å andra sidan de stora före-

² I båda fallen gavs sedan företagets svar ytterligare en vikt i sammanvägningen beroende på vilken bransch företaget tillhörde.

tagen.³

När det gäller finskan anger de stora företagen att det endast på ett område – myndighetskontakter – skett en förändring mot ett ökat behov. De små och medelstora företagen upplever ett ökat behov överlag på alla områden (lednings-, specialist-, arbete, försäljning och marknadsföring, löpande produktionsarbete, tekniskt stöd, administration och myndighetskontakter).

Förklaringen är förmodligen att de stora företagen redan för ett decennium sedan hade högre krav på kunskaperna i finska och att de kraven nu omfattar även medelstora och små företag.

I kapitel 3 (s. 15–19) gavs flera andra förklaringar till att behovet av engelska på senare tid ökat betydligt mer än behovet av finska, bland annat att kontakter mellan åländska företag och finländska allt oftare sker på engelska. Engelskans ställning i Finland är allt starkare på bekostnad av svenskans. Dessutom finns ett växande behov av att enklare kunna locka till sig kompetenser utifrån, från i princip hela världen.

³ Som små företag räknas här de med 0–9 anställda, medelstora företag har 10–49 anställda och stora företag har 50 anställda och över.

7. Personalens språkkunskaper och företagens behov

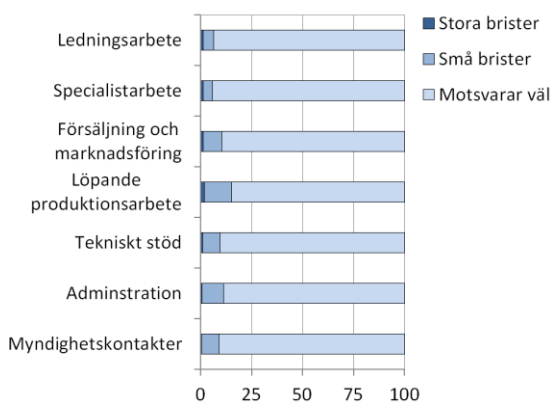
Vi ville genom vår enkät även ta reda på om personalens språkkunskaper motsvarar företagens behov. Frågan i enkäten lydde: "hur väl motsvarar er personals språkkunskaper de behov som ni har i verksamheten idag (i svenska, finska, engelska och andra språk)?"

Våra beräkningar visade stora skillnader mellan om vi använde oviktade data (varje företag vägde lika mycket) eller sammanvägda data justerade utifrån företagets storlek, som representerade hela det privata näringslivet.

7.1 Kunskaperna i svenska

Som tydligt framgår av *Figur 14* och *Figur 15* är – som väntat – bristerna i svenska språket inom företagens olika verksamhetsområden förhållandevis små.

Figur 14. Företagens bedömning av kunskaperna i svenska, efter verksamhetsområde. Oviktat (procent).

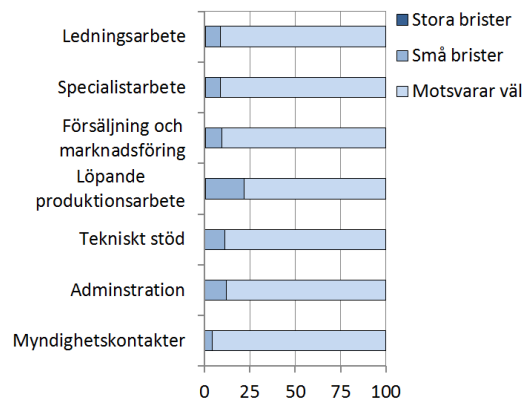

Det enda området som litet grann sticker ut är det löpande produktionsarbetet. Vår ana-

lys visar att 22 procent av det privata näringslivet anser att det finns brister i svenskakunskaper hos personalen inom det löpande produktionsarbetet.

Företagen uppger även att det finns vissa brister – hos cirka var tionde anställd – inom administration, tekniskt stöd och försäljning/marknadsföring.

Figur 15. Det privata näringslivets bedömning av kunskaperna i svenska, efter verksamhetsområde. Viktat (procent)

7.2 Kunskaperna i finska

Låt oss se på behovet av finska språket. Man kan först konstatera att grovt sett anger hälften av företagen att inom de flesta verksamhetsområden motsvarar språkkunskaperna i finska väl behovet.

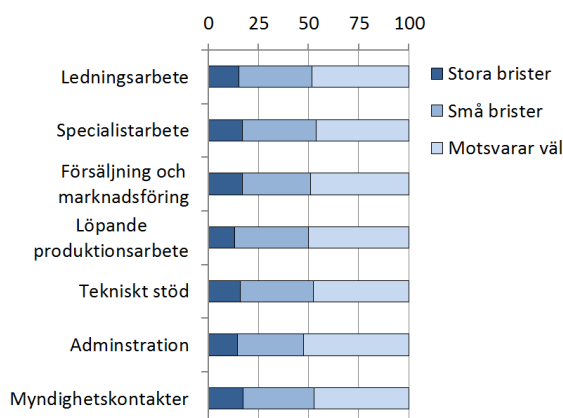
En närmare titt på de *oviktade* resultaten och de olika verksamhetsområdena först (*Figur 16*).

Det är slående hur lika man graderar bristerna inom de olika verksamhetsområdena. Inom de flesta verksamhetsområdena ligger andelen som anger att kunskaperna i finska väl motsvarar kraven nära hälften (den ljusa delen av de liggande staplarna i *Figur 16* och *Figur 17*).

Medeltalet för hur stor del av företagen

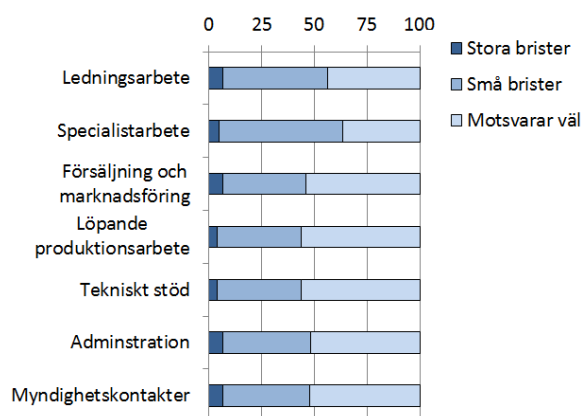
anger att kunskaperna i finska väl motsvarar behovet ligger på 49 procent, medan medeltalet för de som anger att de tycker att det finns små brister är 35 procent. Medeltalet för dem som anger att det finns stora brister är 16 procent.

Figur 16. Företagens bedömning av kunskaperna i finska, efter verksamhetsområde. Oviktat (procent).

Om man använder svar viktade efter företagets storlek blir skillnaderna mellan bedömningen om bristerna i finskakunskaper inom de olika verksamhetsområdena mer markerade (Figur 17).

Figur 17. Det privata näringslivets bedömning av kunskaperna i finska, efter verksamhetsområde. Viktat (procent)

Det område som framstår som det där det finns mest brister är företagets administration. Den viktade andelen som anger att det finns små eller stora brister i finskakunskaperna är där 63 procent.

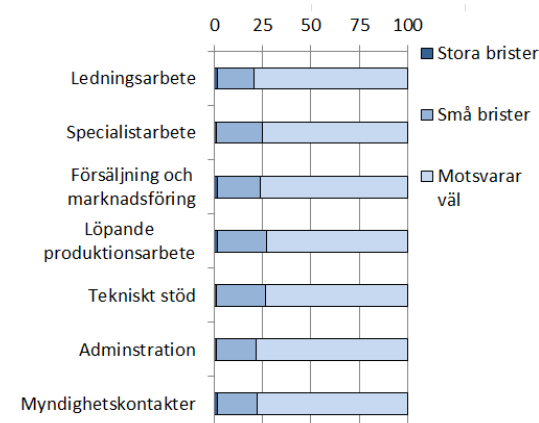
7.3 Kunskaperna i engelska

Om vi övergår till att se hur väl kunskaperna i engelska språket motsvarar företagets behov kan vi först konstatera att bilden skiljer sig avsevärt i förhållande till hur den såg ut för finskan. Allmänt sett är man betydligt mer nöjd med personalens kunskaper i engelska.

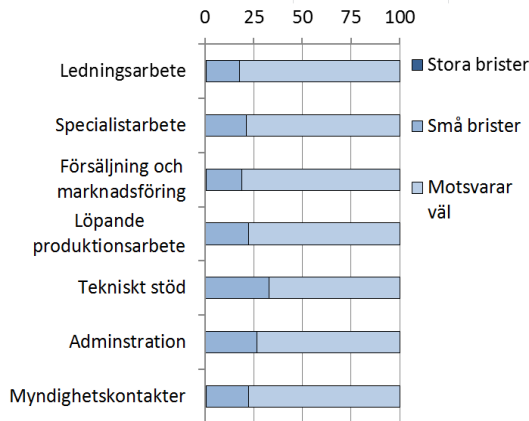
Medeltalet för de företag som bedömer att de har brister i personalens engelskakunskaper ligger på 23 procent oviktat och 24 procent viktat. Med andra ord tycker drygt tre av fyra företag att kunskaperna i engelska hos deras personal väl motsvarar det behov de har idag, att jämföra med cirka hälften när det gäller finska språket.

Det innebär att grovt sett anger hälften av företagen att inom de flesta verksamhetsområden motsvarar kunskaperna i finska väl behovet.

Figur 18. Företagens bedömning av kunskaperna i engelska, efter verksamhetsområde. Oviktat (procent).

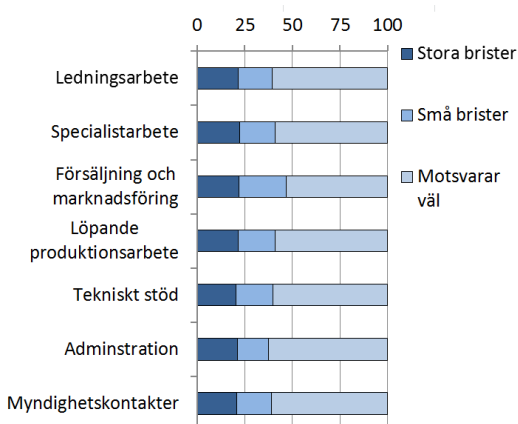
Figur 19. Kunskaperna i engelska och privata näringslivets behov, efter verksamhetsområde. (Viktat, procent)

7.4 Kunskaperna i övriga språk

Inte förvånande angav företagen i enkäten att de största bristerna i språkkunskaper rör andra språk än svenska, finska och engelska. Tyvärr gav vår enkät inte tillräckligt underlag för att vi skulle kunna specificera vilka dessa övriga språk är. Men vi kan ändå utgå från att det bland annat handlar om estniska, lettiska, rumänska och ryska.

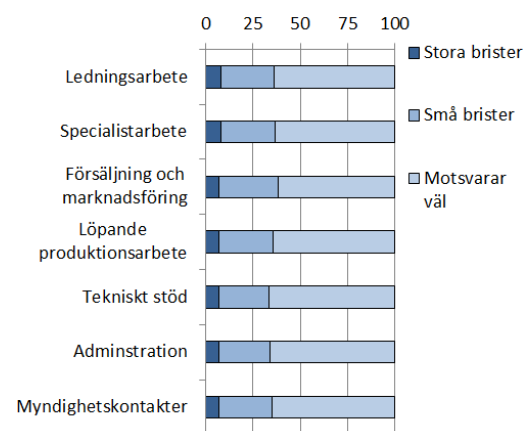
Figur 20. Företagens bedömning av kunskaperna i övriga språk, efter verksamhetsområde. Oviktat (procent).

Andelen av det privata näringslivet som upplever att det finns brister i kunskaperna i

dessa övriga språk är mer än en tredjedel. När företagen vägs samman enligt sin personalstyrka anses bristerna i allmänhet vara små. Om man däremot låter alla företag väga lika mycket visar det sig att andelen företag som anser att det finns brister i personalens kunskaper i övriga språk stiger till drygt vart femte.

Figur 21. Kunskaperna i övriga språk och privata näringslivets behov, efter verksamhetsområde. Viktat (procent)

8. Konsekvenser av brister i personalens språkkunskaper

8.1 Inledning

Finns det brister i språkkunskaperna hos de åländska företagen och vilka följder har dessa brister i så fall haft? I vår enkät ställde vi följande fråga till företagen: *Vad tror du att de eventuella bristerna i personalens språkkunskaper har lett till för konsekvenser?* (Fråga 4, se enkäten, s. 47).

Åtta färdiga alternativ gavs plus möjligheten att själv ange ytterligare en konsekvens. Svaren för hela näringslivet bearbetades som tidigare på två sätt. För det första gav vi företagen en egen vikt utifrån dess personalstyrka och fick på så sätt fram hur stor del av näringslivet som stod för respektive svar. För det andra räknade vi rakt av med ett företag en röst fram hur stor andel av företagen som avgivit respektive svar.

8.2 Analys – hela näringslivet

Högst upp på listan av konsekvenser av brister i språkkunskaper kom – kanske något förvånande – *missförstånd hos kunden*, som hade angivits av 57 procent av det sammanvägda näringslivet (42 procent av företagen) (Stapeln högst upp i Figur 22).

Brister i språkkunskaperna påverkar tydligen den direkta kontakten med kunderna hos en stor del av det privata näringslivet.

Problem med myndigheter angavs av 47 procent av näringslivet (26 procent av företagen) som en konsekvens av brister i personalens språkkunskaper.

Efter det följde *svårigheter med vidareutbild-*

ning som något som kommit som en följd av brister i personalens språkkunskaper (43 procent av näringslivet).

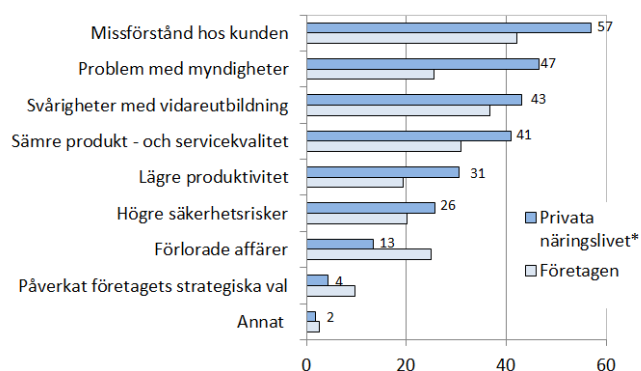
Därefter följde sämre *produkt- och servicekvalitet* vilket angavs av 41 procent av näringslivet som en följd av bristande språkkunskaper.

Att nära en tredjedel av näringslivet (31 procent) anger *lägre produktivitet* som en följd av bristande språkkunskaper hos personalen måste betraktas som anmärkningsvärt och ett erkännande av språkkunskapernas betydelse och – möjligtvis även av svårigheter att rekrytera personal med rätt kompetens.

En fjärdedel av näringslivet och vart femte företag anger *högre säkerhetsrisker* som konsekvenser av brister i personalens språkkunskaper.

Förlorade affärer och *påverkan på företagets strategiska val* anges i mindre utsträckning som konsekvenser.

Figur 22. Konsekvenser av brister i personalens språkkunskaper. Procent av privata näringslivet respektive av företagen.

*) Svaren viktade med företagets personalstorlek. Oviktade uppgifter innebär att alla företag väger lika tungt.

9. Service och tillgänglighet på svenska

Som nämndes inledningsvis i denna rapport gör Ålands särställning som enspråkigt svenskt autonomt landskap inom det tvåspråkiga Finland att språkfrågan har en speciell karaktär, inte minst för näringslivet. Detta sammantaget med globaliseringens krav på ökad språkkompetens som en andra dimension har lett till en mångfacetterad språkproblematik.

Här ska vi dock kortfattat analysera de specifika problem som är förbundna med just det svenska språket på Åland och i det åländska näringslivet.

Frågan vi ställde i enkäten var: *Har era anställda under de senaste tre åren upplevt eller nämnt följande som problematiskt?* (Fråga 5, se enkäten, s. 47). De svarande gavs möjlighet att kryssa i sex olika alternativ.

Inte helt oväntat visade det sig att en stor majoritet av företagen angav *bristande service*

på svenska hos finska företag som problematiskt (88 procent av näringslivet, 80 procent av företagen).

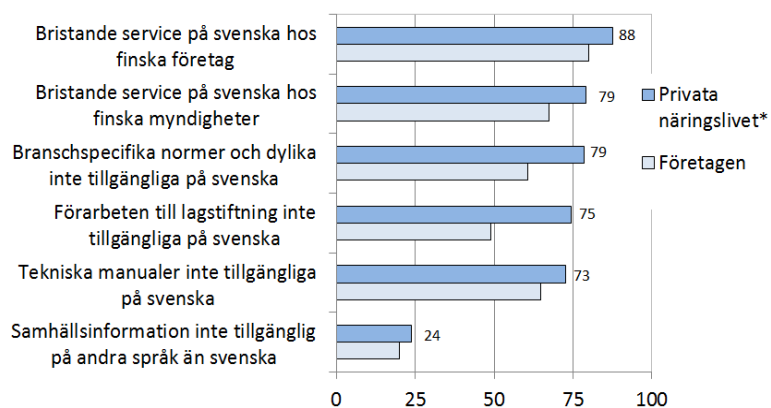
Det var knappast heller förvånande att en stor andel av det privata näringslivet noterade även *bristande service på svenska hos finska myndigheter* som ett problem (79 procent). En lika stor andel såg det faktum att *branschspecifika normer* och liknande inte var tillgängliga på svenska som problematiskt.

Vi kan notera att i alla fall där vi använder resultat viktade med personalstorlek – vilket får representera hela det privata näringslivet – blir utslagen större än om vi enbart räknar andelen av företagen som angivit respektive alternativ (de ljusare pelarna i Figur 23).

Nära tre fjärdedelar av näringslivet (nära hälften av företagen) ansåg det som problematiskt att *förarbeten till lagstiftning* ofta inte var tillgängliga på svenska. Även det att *tekniska manualer på svenska* inte fanns tillgängliga, sågs som ett problem av en stor del av näringslivet (73 procent).

Slutligen angav nära en fjärdedel av näringslivet och vart femte företag att det var problematiskt att *samhällsinformation inte var tillgänglig på andra språk än svenska*.

Figur 23. Bristande service och tillgänglighet på svenska. Procent av privata näringslivet respektive av företagen.

*) Svaren viktade med företagens personalstorlek.
Oviktade uppgifter innebär att alla företag väger lika tungt.

10. Språkkunskaper som meriteringsfaktor

Det åländska privata näringslivet är institutionellt inlemmat i det finländska affärsjuridiska systemet och åländska företag är i hög grad beroende av den finländska marknaden. Av detta ligger det nära till hands att tänka sig att detta leder till att kunskaper i finska blivit en viktig meriteringsfaktor vid företagens rekryteringar.

I takt med affärslivets internationalisering borde kunskaper i engelska ha blivit en allt viktigare meriteringsfaktor. Dessutom borde det ligga nära till hands att inflyttningen av baltisk, östeuropeisk och utomeuropeisk arbetskraft på något sätt lämnat avtryck i företagens rekryteringspreferenser.

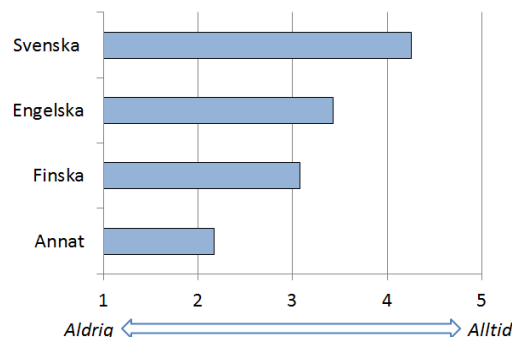
I enkäten ställdes följande fråga: *Hur ofta är kunskaper i ett språk en viktig meriteringsfaktor hos er vid rekrytering?* (Fråga 6, se enkäten, s. 47).

Språken som listades färdigt som alternativ var svenska, finska och engelska och dessutom gavs möjlighet att fylla i ett annat valfritt språk.

Våra resultat visade inte oväntat att svenska språket värderades högt som en meriteringsfaktor av de flesta företagen. Det sammantagna betyget hamnade mellan alternativen "ofta" och "alltid" (4,3 på den femgradiga skalan, se den översta stapeln i Figur 24).

Det näst högsta betyget fick engelskan; 3,4 vilket motsvarade ett mellanläge mellan "ibland" och "ofta". De åländska företagen värderar alltså kunskaper i engelska språket högre än kunskaper i finska som fick det allmänna betyget 3,1 på den femgradiga skalan, vilket ligger strax över "ibland".

Figur 24. Företagens värdering av språken som meriteringsfaktor vid rekrytering. Skala 1-5

Övriga språk, slutligen, värderades till 2,2 på den femgradiga skalan, ett värde som ligger strax över "sällan".

11. Företagen och kundernas språk

En annan aspekt på näringslivets förhållande till språk är hur man utnyttjar språk i exempelvis kontakten med utomåländska samarbetspartners och som en service på olika marknader. Frågan vi ställde lydde: *På vilket sätt har ni tillgängliggjort era produkter och tjänster på kundens språk?* (Fråga 7, se enkäten, s. 48).

Det visade sig tydligt att språkkunskaper är en meriteringsfaktor när åländska företag anställer. Alternativet att *beakta språkkunskaper vid anställning* angavs nämligen av hela 78 procent av näringslivet (motsvarande 60 procent av företagen, se Figur 25).

Drygt två tredjedelar, 68 procent av näringslivet, angav att de *uppmuntrat och stött personalens egenstudier i språk*.

Att *översätta hemsidan till andra språk än svenska* hade även det utnyttjats av två tredjedelar av näringslivet (men bara en tredjedel av företagen) som ett medel att tillgäng-

liggöra företagets produkter och tjänster på kundens språk. En något mindre andel hade *översatt marknadsföringsmaterial till andra språk än svenska* och *använt språkkunniga samarbetspartners på den utomåländska marknaden*.

Mer än hälften av näringslivet, men endast var femte företag hade *översatt produktmanualer etc till andra språk än svenska* respektive *köpt in översättnings- och tolkningstjänster*.

Något färre (52 procent) hade *köpt in översättnings- och tolkningstjänster* för att nå sina kunder på deras eget språk.

Det visade sig att det något undvikande alternativet *våra kunder är huvudsakligen svenskspråkiga* omfattades av 80 procent av företagen. Om svaren viktades efter personalstorlek för att representera hela det privata näringslivet blir utfallet som framgår av Figur 25 annorlunda. Beräknat på det sättet kommer vi fram till att mindre än hälften av det privata näringslivet anger att deras kunder huvudsakligen svenskspråkiga. Förklaringen är förstås att de större företagen (t.ex. färjerederierna) har en stor icke-svensk, företrädesvis finskspråkig kundkrets.

Figur 25. På vilket sätt har ni tillgängliggjort era produkter och tjänster på kundens språk? Procent av privata näringslivet respektive av företagen.

12. Språkrelaterade åtgärder

Vilka språkrelaterade åtgärder skulle underlätta företagets verksamhet? I enkäten gavs de svarande möjlighet att välja de enligt deras åsikt viktigaste åtgärderna. När man tolkar våra resultat är det mycket viktigt att ha i minnet att det som villkor i enkäten angavs att varje svarande företag fick ange högst tre alternativ (se bilaga, s. 48).

Vi översatte sedan svaren som tidigare på två sätt till dels en fördelning inom hela det privata näringslivet genom att ge företagen en vikt bestämd av deras personalstyrka, dels beräknade vi den procentuella andelen företag som angivit respektive alternativ.

Högst upp på listan hamnade åtgärder som man önskade att myndigheternas skulle vidta. Inte helt oväntat hamnade *bättre service på svenska hos finska myndigheter* högst upp på den önskade åtgärdslistan – långt framom nästföljande alternativ. Nära två tredjedelar (63 procent) av företagen motsvarande nära tre fjärdedelar (72 procent) av det privata näringslivet angav detta alternativ bland sina tre främsta.

Nästa alternativ i rangordning blev *myndighetsinformation på flera språk* vilket hade satts bland de tre främsta alternativen av motsvarande 39 procent av näringslivet (23 procent av företagen).

Efter det följde i rangordning ett antal förslag till åtgärder relaterade till skola och utbildning, varav den första var *utökad vuxenutbildning i finska* (31 procent av näringslivet hade satt det bland sina tre alternativ). Det förslaget följdes tätt av *förbättrad/tidigarelagd skolundervisning i finska*. En dryg femtedel av näringslivet efterlyste *utökad vuxenutbildning i svenska* och en knapp femtedel ville ha *utökad vuxenutbildning i engelska*.

Tabell 11. De viktigaste språkrelaterade åtgärderna för att underlätta företagets verksamhet i rangordning (oviktade resultat inom parentes).

Rangordning	Åtgärd
1 (1)	Bättre service på svenska hos finska myndigheter
2 (3)	Myndighetsinformation på flera språk
3 (4)	Utökad vuxenutbildning i finska
4 (2)	Förbättrad/tidigarelagd skolundervisning i finska
5 (5)	Utökad vuxenutbildning i svenska
6 (8)	Utökad vuxenutbildning i engelska
7 (7)	Utökad yrkesrelaterad vuxenutbildning för de inflyttade
8 (6)	Förbättrad/tidigarelagd skolundervisning i engelska
9 (11)	Individuellt stöd med myndighetskontakter för inflyttade
10 (10)	Utökat samarbete mellan det offentliga och frivilligorganisationer för integration av inflyttade
11 (9)	Stödsysselsättning för personer som har bristande kunskaper i svenska
12 (12)	Förbättrad/tidigarelagd skolundervisning i något annat språk
13 (13)	Utökad vuxenutbildning i något annat språk

Därefter följde *utökadyrkesrelaterad vuxenutbildning för inflyttade* vilket hade valts som alternativ av sammanvägda 17 procent av näringslivet. Lika stor andel efterlyste *förbättrad/tidigarelagd skolundervisning i engelska*.

Följande åtgärdsförslag i rangordning blev *individuellt stöd med myndighetskontakter för de inflyttade*, följt av *utökat samarbete mellan det offentliga och frivilligorganisationer för integration av de inflyttade*.

Stödsysselsättning för personer som har bristande kunskaper i svenska förespråkades av var tionde företag.

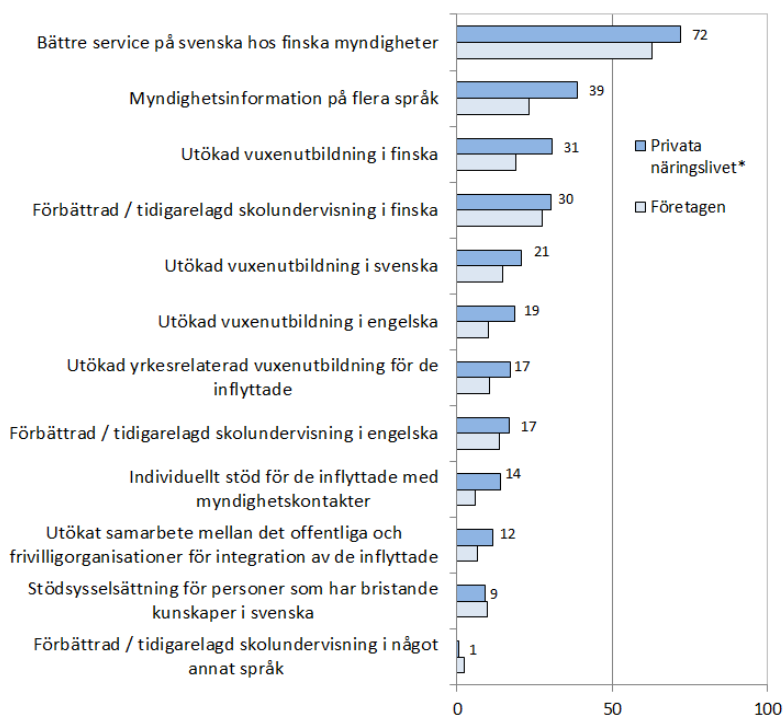
Sist i rangordning av de färdiglistade förslagen till åtgärder hamnade *förbättrad/tidigarelagd skolundervisning i något annat språk* som hade angivits av så litet som en procent av näringslivet). Men här kan man igen påminna om att företagen endast hade möjlighet att ange högst tre alternativ, vilket innebär att man inte ska läsa de alternativen som

står längst ner i rangordning som oviktiga.

För att summera, den språkrelaterade åtgärd som det åländska privata näringslivet i första hand önskar är bättre service främst på svenska, hos finska myndigheter. Men även information på andra språk från myndigheterna efterlyses.

Den andra gruppen åtgärder handlar om förbättrad språkundervisning, såväl i skolorna som för vuxna i finska, svenska och engelska.

Figur 26. De viktigaste språkrelaterade åtgärderna för att underlätta företagens verksamhet

*) Svaren viktade med företagets personalstorlek. Oviktade uppgifter innebär att alla företag väger lika tungt.

Anm.: Max tre alternativ per svarande företag fick anges i enkäten

Referenser

ÅSUB Rapport 2016:2 Konjunkturläget våren 2016

ÅSUBs företagsregister

ÅSUBs omsättningsregister

Bilaga 1: Faktoranalys av språkbehov och tillväxt

Tabell 12. Output av faktoranalys av företagens behov av språk och deras omsättnings- och rörelsevinsttillväxt (Component Score Coefficient Matrix*, skala -1,0 till +1,0)

		"Tillväxtfaktor"	"Stagnationsfaktor"
Språkbehov (Fråga 1)	Svenska	0,00	0,39
	Finska	-0,01	0,62
	Engelska	0,03	0,63
Förändring (Fråga 2)	Svenska	0,58	0,00
	Finska	0,66	0,20
	Engelska	0,61	0,15
Brister (Fråga 3)	Svenska	0,12	-0,06
	Finska	0,61	-0,02
	Engelska	0,44	0,05
Meritering (Fråga 6)	Svenska	0,01	0,54
	Finska	-0,02	0,76
	Engelska	-0,06	0,75
Tillväxt	Årlig tillväxt av omsättningen	0,30	-0,04
	Rörelsevinst 2008–2014	0,43	-0,15

*Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. Component Scores.

Faktoranalys av företagens behov av språk och deras omsättnings- och rörelsevinsttillväxt

En statistisk faktoranalys kan ge vägledning om hur företagen i urvalet grupperar sig i förhållande till behovet av olika språk och förändringar i dessa behov.

Vi har ett särskilt intresse av att ta reda på hur företagens tillväxt och språkbehov förhåller sig till varandra.

I faktoranalysen utgick vi dels från frågorna 1- 3 om språkbehoven, deras förändring och språken som meriteringsfaktor, dels från omsättningens årliga tillväxt och tillväxten av rörelsevinsten under 2008–2014.

När vi begränsade analysens output till att ge en indelning i enbart två grupper ("fak-

torer") fick vi tydliga avgränsningar mellan dessa två. Den ena gruppen tenderade att korrelera väl med positiv tillväxt av omsättningen och rörelsevinsten, medan den andra tvärtom visade var associerad med negativ tillväxt 2008–2016. Vi kallar dessa två grupper något schematiskt för "tillväxtfaktor" respektive "stagnationsfaktor" (Tabell 12).

Genom att räkna medeltalet för svaren för de olika verksamhetsområdena per språk för fråga 1 (enkäten s. 45) får vi en sammansatt variabel för språkkraven. I princip samma procedur följdes gällande förändring och brister i språkbehoven (enkäten s. 46), samt språket som meriteringsfaktor (enkäten s. 47).

Analysen visar återigen att företag som stagnerat i sin tillväxt tenderar att vara asso-

cierade med mer kvalificerade språkkunskaper, i synnerhet i finska och engelska. I *Tabell 12*, högra kolumnen rad två och tre ligger associationsvärdena mellan "stagnationsfaktorn" över 0,6 på skalan som visar maximalt 1,0).

Trots att man inte kan avläsa någon stark association med nivån på språkbehovet hos "tillväxtfaktorn" är de starkt associerade med ett växande behov av språkkunskaper (se raderna "Förändring" i *Tabell 12*).

När det gäller bristerna i personalens språkkunskaper fann vi mycket svag association hos "stagnationsfaktorn", medan den var stark för "tillväxtfaktorn" och kunskaperna i finska och rätt stark även för engelskan.

Slutligen ger analysen ett mycket tydligt utslag när det gäller språken som meriteringsfaktor vid rekrytering. "Stagnationsfaktorn" tenderar att vara starkt associerad med såväl finskan som engelskan som meriteringsfaktor (0,76 respektive 0,75 av maximalt 1,0).

Våra resultat ska givetvis inte tas som intäkt för att språkutbildning och kunskaper inte lönar sig och ger avkastning på den åländska arbetsmarknaden, men resultaten kan inte heller avfärdas som helt och hållet icke-generaliserbara, utan påminner oss om att även näringsverksamhet som inte är i behov av mer kvalificerad språklig kompetens haft ekonomisk framgång under en tid av kris för den finländska ekonomin och behövs för att diversifiera ekonomin.

Bilaga 2: Enkäten

Ålands statistik- och
utredningsbyrå

Språk i näringslivet våren 2016

Posta, faxa eller svara direkt via blanketten på vår hemsida (se följebrevet)!
ÅSUB, PB 1187, AX 22 111 Mariehamn; fax 018-19495

Svarsnummer
(Se den förtryckta
pappersblanketten)

Företag

Kontaktperson

Bakgrundsuppgifter

Exporterar ni varor och tjänster till kunder utanför Åland

☐ ja

☐ nej

Importerar ni varor och tjänster från leverantörer utanför Åland?

☐ ja

☐ nej

Har ni verksamhet (kontor, verkstad osv) utanför Åland?

☐ ja

☐ nej

1. Hur goda kunskaper i språk behövs i ert företags olika verksamhetsområden (frågan avser på Åland verksam personal)?

Fyll i enligt följande

- 5 = Flytande kunskaper på närmast modersmålsnivå
4 = Goda kunskaper i tal och skrift
3 = Kan göra sig förstådd både i tal och skrift
2 = Förstår behjälpligt språket i tal och/eller i skrift
1 = Inga kunskaper behövs
0 = Ej relevant i vår verksamhet

	Svenska	Finska	Engelska	Annat språk, vilket / vilka?	
Ledningsarbete					
Specialistarbete					
Försäljning och marknadsföring					
Löpande produktionsarbete					
Tekniskt stöd					
Administration					
Myndighetskontakter					

2. Hur har kunskapsbehoven i språken förändrats under de senaste 8-10 åren (i svenska, finska, engelska och i andra språk)?

	SVENSKA			FINSKA		
	Minskande behov	Oförändrade behov	Växande behov	Minskande behov	Oförändrade behov	Växande behov
Ledningsarbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Specialistarbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Försäljning och marknadsföring	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Löpande produktionsarbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tekniskt stöd	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Administration	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Myndighetskontakter	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	ENGELSKA			ÖVRIGA SPRÅK		
	Minskande behov	Oförändrade behov	Växande behov	Minskande behov	Oförändrade behov	Växande behov
Ledningsarbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Specialistarbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Försäljning och marknadsföring	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Löpande produktionsarbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tekniskt stöd	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Administration	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Myndighetskontakter	☐	☐	☐	☐	☐	☐

3. Hur väl motsvarar er personals språkkunskaper de behov som ni har i verksamheten idag (i svenska, finska, engelska och andra språk)?

	SVENSKA			FINSKA		
	Motsvarar väl	Små brister i kunskaper	Stora brister i kunskaper	Motsvarar väl	Små brister i kunskaper	Stora brister i kunskaper
Ledningsarbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Specialistarbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Försäljning och marknadsföring	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Löpande produktionsarbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tekniskt stöd	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Administration	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Myndighetskontakter	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	ENGELSKA			ÖVRIGA SPRÅK		
	Motsvarar väl	Små brister i kunskaper	Stora brister i kunskaper	Motsvarar väl	Små brister i kunskaper	Stora brister i kunskaper
Ledningsarbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Specialistarbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Försäljning och marknadsföring	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Löpande produktionsarbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tekniskt stöd	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Administration	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Myndighetskontakter	☐	☐	☐	☐	☐	☐

1507405091

4. Vad tror du att de eventuella bristerna i personalens språkkunskaper har lett till för konsekvenser?

Sämre produkt - och servicekvalitet	☐ Ja	☐ Nej
Högre säkerhetsrisker	☐ Ja	☐ Nej
Lägre produktivitet	☐ Ja	☐ Nej
Missförstånd hos kunden	☐ Ja	☐ Nej
Problem med myndigheter	☐ Ja	☐ Nej
Förlorade affärer	☐ Ja	☐ Nej
Svårigheter med vidareutbildning av personalen	☐ Ja	☐ Nej
Har påverkat företagets strategiska val	☐ Ja	☐ Nej
Annat	☐ Ja	☐ Nej

Om annat, vad?

5. Har era anställda under de senaste tre åren upplevt eller nämnt följande som problematiskt?

Bristande service på svenska hos finska myndigheter	☐ Ja	☐ Nej
Samhällsinformation inte tillgänglig på andra språk än svenska	☐ Ja	☐ Nej
Bristande service på svenska hos finska företag	☐ Ja	☐ Nej
Tekniska manualer inte tillgängliga på svenska	☐ Ja	☐ Nej
Branschspecifika normer och dylika inte tillgängliga på svenska	☐ Ja	☐ Nej
Förarbeten till lagstiftning inte tillgängliga på svenska	☐ Ja	☐ Nej

6. Hur ofta är kunskaper i ett språk en viktig meriteringsfaktor hos er vid rekrytering?

Svenska	☐ Aldrig	☐ Sällan	☐ Ibland	☐ Ofta	☐ Alltid
Finska	☐ Aldrig	☐ Sällan	☐ Ibland	☐ Ofta	☐ Alltid
Engelska	☐ Aldrig	☐ Sällan	☐ Ibland	☐ Ofta	☐ Alltid
Övriga språk:	☐ Aldrig	☐ Sällan	☐ Ibland	☐ Ofta	☐ Alltid

Om övriga språk, vilket/vilka?

0864405096

7. På vilket sätt har ni tillgängliggjort era produkter och tjänster på kundens språk ?

Våra kunder är huvudsakligen svenskspråkiga	☐ Ja	☐ Nej
Beaktat språkkunskaperna vid anställning	☐ Ja	☐ Nej
Använt personalens språkkunskaper för att komma in på nya marknader	☐ Ja	☐ Nej
Köpt in översättnings- och tolkningstjänster	☐ Ja	☐ Nej
Använt språkkunniga samarbetspartners på den utomländska marknaden	☐ Ja	☐ Nej
Uppmuntrat och stött personalens egenstudier i språken	☐ Ja	☐ Nej
Översatt hemsidan till andra språk än svenska	☐ Ja	☐ Nej
Översatt marknadsföringsmaterial till andra språk än svenska	☐ Ja	☐ Nej
Översatt produktmanualer etc till andra språk än svenska	☐ Ja	☐ Nej

8. Vilka språkrelaterade åtgärder skulle underlätta er verksamhet? Välj de enligt din åsikt viktigaste åtgärderna (max tre alternativ)!

- ☐ Bättre service på svenska hos finska myndigheter
- ☐ Förbättrad / tidigarelagd skolundervisning i engelska
- ☐ Förbättrad / tidigarelagd skolundervisning i finska
- ☐ Förbättrad / tidigarelagd skolundervisning i något annat språk
- ☐ Utökad vuxenutbildning i svenska
- ☐ Utökad vuxenutbildning i finska
- ☐ Utökad vuxenutbildning i engelska
- ☐ Utökad vuxenutbildning i något annat språk
- ☐ Utökad yrkesrelaterad vuxenutbildning för de inflyttade
- ☐ Myndighetsinformation på flera språk
- ☐ Individuellt stöd för de inflyttade med myndighetskontakter
- ☐ Utökad samarbete mellan det offentliga och frivilligorganisationer för integration av de inflyttade
- ☐ Stödsysselsättning för personer som har bristande kunskaper i svenska
- ☐ Annat, vad?

9. Övriga kommentarer

För dig som skickar in elektroniskt : En siffra inom parentes i knappen "Skicka" visar att du skickat in formuläret. TACK FÖR DIN MEDVERKAN!

ÅLANDS STATISTIK OCH UTREDNINGSBYRÅ

Ålands statistik- och utredningsbyrå, ÅSUB, är en fristående enhet vars huvuduppgift är att verka som Ålands officiella statistikmyndighet och bedriva kvalificerad utrednings- och forskningsverksamhet.

ÅSUB producerar fortlöpande aktuell statistik inom en rad olika samhällsområden. Tyngdpunkten i analysverksamheten utgörs av utredningar inom det ekonomiska-politiska området. Statistiska sammanställningar publiceras regelbundet i serierna ÅSUB Statistik och ÅSUB Statistikmeddelande, medan serien ÅSUB Rapport innehåller utredningar, analyser och annan information om Ålands ekonomi och samhälle.

Mer information om verksamheten och publikationer finns på ÅSUB:s hemsida www.asub.ax

ÅLANDS STATISTIK- OCH
UTREDNINGSBYRÅ

Tfn +358 (0)18 25490
Fax +358 (0)18 19495
info@asub.ax
www.asub.ax

Ålandsvägen 26
PB 1187
AX-22 111 MARIEHAMN